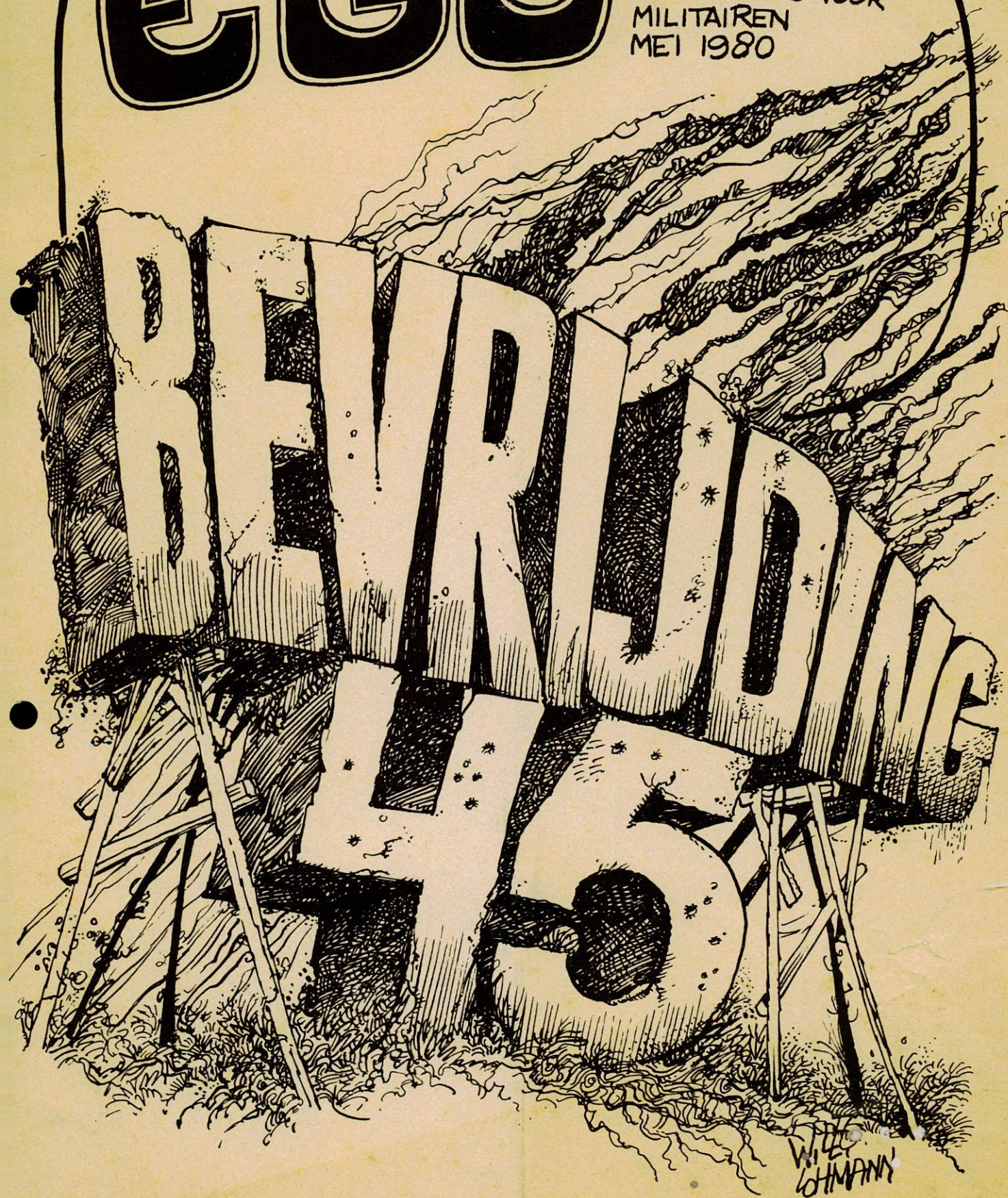

EGO

MAANDBLAD VAN DE
HUMANISTISCHE
GEESTELIJKE
VERZORGING VOOR
MILITAIREN
MEI 1980

Abonnementsprijs f 12,- per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen.
Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Redaktie:

Joos Sinke (voorzitter),
Frank Spoelstra (sekr./eindred.),
Rob Buitenweg, Wim Heij,
Hans Schonk, Joost de Vries.

Adres red. en admin.:

Bureau hoofdraadsman
Coornherthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen. Tel. 03438-2878.

Vaste medewerkers:

Seine van de Belt, Karel Bloema,
Bert Brounts, Anton Constandse,
Sietse van der Hoek, Erik van der
Hoeven, Jan Kooijman, Willy
Lohmann, Frits Maas, Leo van
Opzeeland, Rien Robijns, Jan Stoof,
Jeroen de Valk, Frans Wermer, Hans
van Wissen, Dick Zaal.

Vormgeving:

Joop van Rossum/Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Inhoud

Robert Long	2/3
Het is absurd achter 1945 een punt te zetten	4/5
Fototentoonstelling	6
Wapens voor de marine	7
„Vrije” muziek	8/9
Erich Fromm	10/11
„Breaking away”	12/13
Joegoslavië zonder Tito	14/15
Pieter Jelles Troelstra	16/18
Opvoeden tot volwassenheid (5)	18/19
5 mei en de mensenrechten	20/21
Boeken en brochures	22
EGO-puzzle / Vaste prik	23
Maar als dat alles is	24

EGO staat op de zelfgeslagen bres

Robert Long

Een zanger die trapt tegen vooroordelen

Als je in Nederland liedjes schrijft en zingt over zaken als homofilie, (besmettelijke) ziekten, soft drugs, (bij)geloof, de dood, egoïsme, vooroordelen en diskriminatie dan kan je er vergif op innemen dat je evenveel aanhangers als tegenstanders verwerft.

Robert Long is daar in ieder geval een goed voorbeeld van.

Robert Long begon zijn artiestenloopbaan in de jaren zestig in de regionaal bekende Utrechtse groepen „The Yelping Jackals” en „Rob Revvel en the A-Ones”. Wat later veranderde Rob Leverman zijn artiestennaam „Rob Revvel” in Robert Long en maakte heel wat los met zijn groep „Gloria” (hits waren o.a. „The Last Seven Days” en „Our Father”). Eind 1973 gooide hij het roer drastisch om en ging over op het Nederlandstalige repertoire. Van zijn eerste twee LP's („Vroeger of Later” en „Levenslang”) werden in ruim vier jaar tijd meer dan 600.000 (!) exemplaren verkocht.
Voorwaar een zeer opmerkelijke loopbaan.

Jeugd

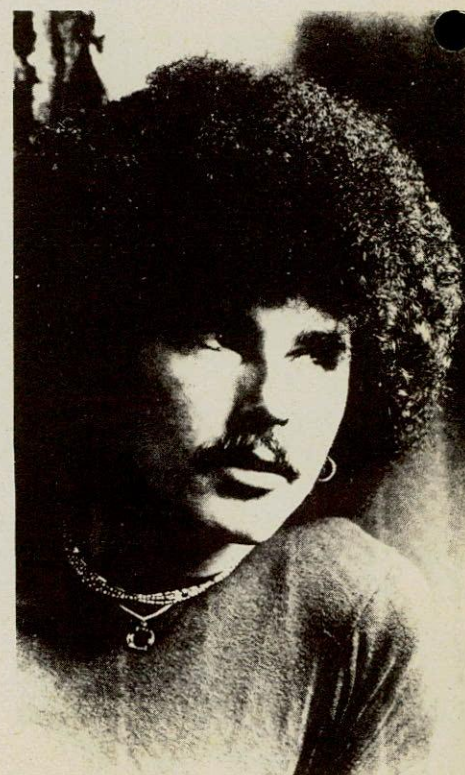
Jan Gerrit Rob Arend Leverman werd op 22 oktober 1943 in Utrecht geboren. Vlak na de oorlog gaan zijn ouders uit elkaar en Rob strijkt met z'n moeder neer in het dorpje Ederveen, in de buurt van het zwaar-christelijke Veenendaal. Zijn moeder wordt huishoudster bij boeren. Rob bezoekt in Ederveen de lagere school met de Bijbel alwaar hem het evangelie met de paplepel wordt ingegoten. Als zijn moeder ernstig ziek wordt en niet langer meer voor hem kan zorgen gaat Rob naar een kindertehuis in Amersfoort en enkele weken later naar familie in Groningen.

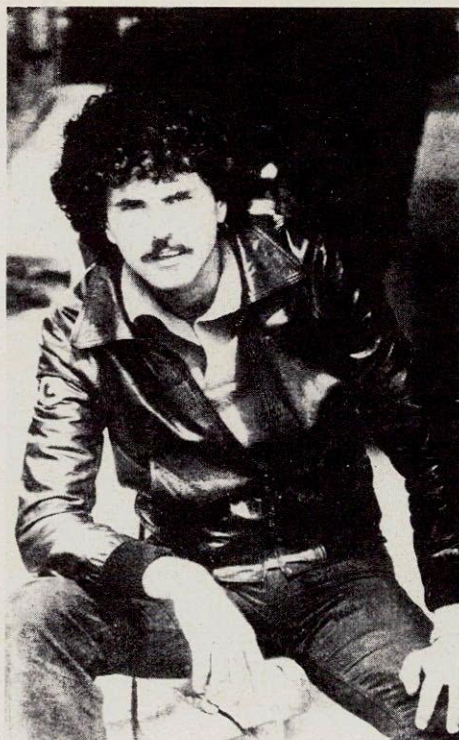
Toen hij 12 jaar was overleed zijn moeder aan kanker.
Na de lagere school volgde hij de Nederlands Hervormde ULO te Utrecht („ik was een slechte leerling”). Na het nog een poosje geprobeerd te hebben op een andere ULO besloot zijn vader hem naar de LTS te sturen.
Dat werd evenmin een succes en eindigde met van school te worden gestuurd omdat hij een leraar een tik verkocht.
Daarna volgde een hele trits banen waarvan hij die van etaleur bij de

HEMA het langste volhield tot hij „beroeps” werd.

Muzikaal begin

Op zijn achtste krijgt Rob al pianoles. Wat later leert hij wat op een gitaar te tokkelen en eind 1956 verzorgt hij met de groep „The Micro's” al menig optreden. Vanaf 1960 treedt hij ook solistisch op. In 1962 schrijft het Utrechtse Dagblad „Centrum”: „de zanger-gitarist Rob Leverman ontpopte zich als een Utrechtse Johnny Halliday in „It'll Be Me”, compleet met de gebaren en lichaamsbewegingen van het Franse idool. Hij liet ook een uitstekend zelfgemaakt liedje horen dat hij – ook volgens de jury – heel knap zong”. Inmiddels is hij bij „The Yelping Jackals” gaan spelen en treden ze o.a. op in het KRO-programma „Springplank” tegen een honorarium van f 25,- per persoon plus reiskosten.
In 1964 verandert de naam van de Beat-Band in „Rob Revvel and the Yelping Jackals” en heeft de groep een eigen fanclub. Ook al gaat het erg goed met de Jackals toch valt de groep door interne strubbelingen uit elkaar (eind 1965).

Rob Leverman wordt de zanger van een nieuwe groep „The A-Ones” en vrij snel stijgt de populariteit van de nieuwe groep.

Niet iedereen reageert even enthousiast. Tijdens een optreden in het Utrechtse Tivoli rukt de zaalhouder de stekkers uit de stopkontakten. Het heeft geen invloed op het verdergaande succes. Begin 1967 komt de eerste single uit met twee eigen nummers. Korte tijd later verschijnen „Rob Revvel and the A-Ones” voor het eerst op de TV (in het KRO-programma „Waauw” van Theo Stokkink). Toch gaat het intern met de groep bergafwaarts en Rob vertrekt naar een andere Utrechtse groep „Gloria”.

De groep steekt zich behoorlijk in de schulden (f 40.000 aan apparatuur) maar na enkele hits gaat het „Gloria” voor de wind. In 1969 en 1970 zijn er verscheidene buitenlandse toernees (o.a. Amerika).

Van 1971 tot 1973 treedt Robert Long zowel solistisch op als met „Gloria”. Zolang de groep nog geen vervanger voor hem heeft kunnen vinden wil hij dit blijven doen. Zijn vervanger wordt Bonny St. Clair en ondanks dat ze ook beiden met de „Gloria” succesvol zijn besluit Robert toch te breken met de groep.

Nederlandse lied

In december 1973 komt het tot een definitieve breuk door zijn keuze voor het Nederlandstalige lied. Robert Long verlaat de popmuziek en laat een internationale carrière voor wat het is.

In april 1974 verschijnt zonder veel tam-tam zijn eerste LP „Vroeger of Later”.

De plaat slaat in als een bom. Binnen drie weken behoort de LP tot de best verkochte langspeelplaten. Honderdachtien (!) weken verblijft deze Nederlandstalige elpee op de LP-hitparade. Robert Long is dé doorbraak van de zeventiger jaren. Weinigen hadden dit succes verwacht.

De succesplaat krijgt een vervolg door een aantal zaal-optredens samen met Cobi Schreyer. Ondertussen heeft de VARA een televisie-special uitgezonden met de liedjes van zijn eerste LP.

In januari 1975 moet de geplande toernee plotseling worden afgebro-

Het leven was lijden

Toen ik bij jullie at en je vader gebood dat ik tijdens het bidden m'n ogen sloot gaf ik toe, daar ik niet arrogant wilde lijken maar ik voelde hoe hij wel naar mij zat te kijken.

En vanaf dat moment heb ik altijd geweten dat dat niet enkel gold voor 't gebed bij het eten zodat ik toen die maaltijd meteen al betreurde; hij beheerste je leven tot in 't absurde.

En op zondag het bos in, dat mocht dan nog wel net als in de romances van 't weekblad Libell'. Maar als ik op zo'n dag dan je hand wilde vatten nou dan keek je alsof ik je kuisheid wou jatten.

Want het leven was lijden, als je danste een heiden, als je lachte te luchtig, als je kuste ontuchtig, als je niet wilde werken of je ging niet ter kerke, als je lui in de zon lag of je fietste op zondag kortom alles was verkeerd, want dat had je geleerd.

fans) eindelijk zijn tweede LP „Levenslang” en hij ontvangt daarvoor een Edison („De Beste LP van 1977). Ook van „Levenslang” verschijnt een TV-special bij de VARA. Eind 1979 komt zijn derde LP „Homo Sapiens” uit.

Robert Long trapt op een geheel eigen wijze tegen de burgerlijke vooroordelen en komt in zijn liedjes nadrukkelijk op voor minderheden. Hij is een van de eerste artiesten in Nederland die geen geheim maakte van zijn homofiele geaardheid. Ne-

't Was verdomde moeilijk om jou te versieren want je zag haast geen kans om je teugels te vieren. Elke keer moest ik weer je complexen verdringen ja ik mocht naar de kerk maar ik kon nooit 'ns zingen.

Eén keer sliep je met mij, maar je was niet alleen want de satan of wie ook hing steeds om je heen en als die er niet was, was je vader d'r wel met een spreuk uit de bijbel van zonde en hel.

Want het leven was lijden, als je danste een heiden, als je lachte te luchtig, als je kuste ontuchtig, als je niet wilde werken of je ging niet ter kerke, als je lui in de zon lag of je fietste op zondag, kortom alles was verkeerd, want dat had je geleerd.

Ja ze hebben je leven wel grondig vergald en je kans op wat liefde en vriendschap vernield. Wat men jou heeft geleerd is de angst om te leven om je borsten, je dijen, je hart echt te geven.

Kom ik stap maar eens op, want ik ben overbodig. Heel veel sterkte voor later want dat heb je wel nodig.

ken omdat Robert, tijdens een vakantie in Zwitserland, geelzucht krijgt. In april kan hij zijn optreden vervolgen.

Tussen 1975 en nu treedt Robert Long op in verschillende theaterproducties o.a. met Jenny Arean, Jérôme Reehuis en Dimitri Frenkel Frank (in „Scherts Satire en Ander Snoepgoed” 1 en 2, 1975 en 1976), met Nelleke Burg (in „En dat is twee”, 1976), met Ansje van Brandenburg (in „Levenslang”, 1977), met Nelleke Burg, Sylvia de Leur, Lex Goudsmit en Leen Jongewaard (in de musical „Swingpop”, 1978 en 1979) en met Leen Jongewaard (in „Duidelijk zo?”, 1980).

In februari 1977 verschijnt (voor z'n

derland heeft hem in nauwelijks zes jaar tijd leren kennen als een sterke, eigenzinnige liedjeszanger.

Wim Heij

Dit artikel is tot stand gekomen op basis van het onlangs verschenen boek „Robert Long-teksten”, uitgegeven door de Viergang te Aarlanderveen. Prijs f 16,50.

Het is absurd achter 1945 een punt te zetten

De vierde mei moet een politiek karakter krijgen

Toen wij in 1945 werden bevrijd, waren velen ervan overtuigd, dat de wereld beter zou worden na Auschwitz. Een Comité van Waakzaamheid was niet nodig. Toevallig vond ik een tekst van de toespraak die ik op 28 juni 1945 voor mijn buurtgenoten op de Amsterdamse Tugelaweg heb gehouden. In deze arbeiderswijk was ik toen ondergedoken.

Ach, hoe naïef waren mijn woorden, hoe groots de verwachtingen. Hoe machtig waren weer de illusies: „Naast elkaar moeten wij staan, eendrachtig een gemeenschap vormen, dan overwinnen we de chaos, dan overwinnen we alle nood en tegenspoed”.

Niet zo veel later werd een Comité van Waakzaamheid opgericht. De naam was ontleend aan een vooroorlogs comité, dat geleid werd door Menno ter Braak en andere intellectuelen die minder onverschillig waren dan de meeste Nederlanders. Zij wisten wat er gebeurde in Duitsland en wat ons vanuit dit Duitsland bedreigde, mensen van „Waakzaamheid”. Zij waarschuwden.

Aanklacht

Het na-oorlogs comité viel uiteen; er waren wat ruzies. En tien jaar geleden werd de stichting J'Accuse geboren. Diverse organisaties vonden elkaar: het Comité Zuid-Afrika, het Angolacomité, De Spanje- en Griekenland-comité's, Amnesty International, de Hervormde Jeugdraad, ARJOS, Shaloom en andere groepen. De Spanje-, Griekenland- en Portugal-groeperingen verdwenen met de jaren, gelukkig. Wij kregen contact met ballingen uit Chili, Latijns-Amerika. En zeer belangrijk was en bleef

het samengaan met het uitstekend georganiseerde Vietnam-Comité. Wij hebben samen ongeveer twintig manifestaties en een aantal publikaties voorbereid; de samenwerking met mensen uit verschillende politieke partijen en milieus was (onverwacht) goed.

Wij willen ook „buitenstaanders” bereiken. Dé vijand die wij altijd willen bestrijden, is de onverschilligheid. Waarom J'Accuse? De Franse officier Alfred Dreyfus werd in 1894 tot levenslange opsluiting op het duivelseiland Cayenne veroordeeld, omdat hij voor Duitsland zou hebben gespioneerd. Hij was onschuldig. Maar hij was een jood. Er groeide een beweging die het voor Dreyfus opnam. Hij werd pas in 1906 definitief vrijgesproken. Tot hen die op bijzondere – op beslissende – wijze tot deze rehabilitatie van een onschuldig veroordeelde hebben bijgedragen, behoort de schrijver Emile Zola die in „l'Aurore” op 13 januari 1898 zijn J'Accuse, zijn „Ik klaag aan” publiceerde.

Zola beschuldigde het officiële Frankrijk en vooral de generale staf van corruptie, discriminatie en racisme. Dit J'Accuse zou een van de grote menselijke documenten worden.

Toen wij, vertegenwoordigers van tegen onrechtvaardigheid strijdende groepen, in 1968/69 meenden een onafhankelijk comité te moeten oprichten dat tot waakzaamheid maande, dat redelijk het onredelijke wilde tegengaan, dat terreur en fascisme, nazisme en stalinisme, dat ook schijn-democratische woorden en daden in eigen land (niet wereldkundig, maar) Holland-kundig wilde maken, hebben wij J'Accuse gekozen als ons visitekaartje: wij klagen aan.

Les

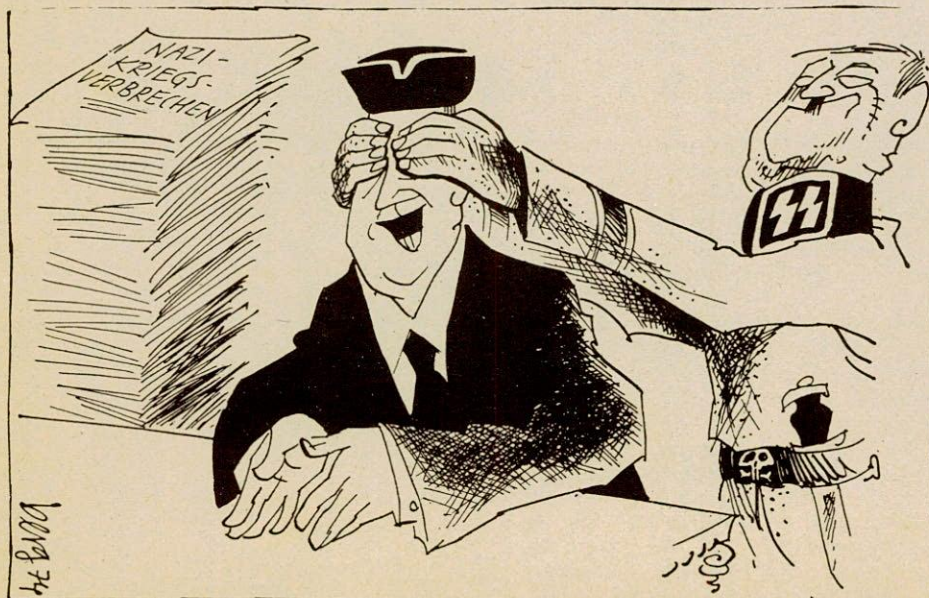
Onze eerste manifestatie had op 4 mei 1969 plaats met onder anderen Teun de Vries, prof. Nagel, Antonio de Montero uit Portugal, prof. Verkuyt, Lino Calle uit Spanje, Jaroslav Brodsky uit Tsjechoslowakije, prof. Wertheim, Ed Hoornik en Ncayiyana uit Zuid-Afrika. De medewerkers uit Portugal, Spanje, Tsjechoslowakije en Zuid-Afrika spraken over hetzelfde onderwerp: Waarom heb ik mijn land verlaten?

En elk jaar werd de grote zaal van Krasnapolsky (na de plechtigheid op de Dam) gevuld met mensen die op deze vierde mei niet alleen de gesneuvelden, niet alleen de vermoorden van 1940/1945 willen herdenken. Een punt zetten achter 1945 is absurd. Dan wordt deze dag een monument. De jaren 1933-1945 moeten een les blijven. Vier en vijf mei hebben alles met nazisme en racisme, hebben alles met actuele politiek te maken. De vierde mei moet een politiek karakter krijgen, moet ook door de jeugd te begrijpen zijn. Uit het verleden moeten wij de lessen trekken.

Luns

Het was de pessimistische Ed Hoornik die tien jaar geleden op onze bijeenkomst de woorden sprak: „Ik weet zeker dat het geen verschil maakt of ik zeg de wereld of Da-chau”.

In 1975 moesten wij constateren: „Luns, onze vertegenwoordiger in de NAVO, heeft eind 1970 verkondigd: „Het gebruik van chemische middelen (in Vietnam, Laos en Cambodja) is verantwoord.” En. „Wat de Portu-

Rechters in de BRD en „Ex”-Nazis...

Hitler zou zonder de daadkrachtige hulp van leidende bankiers, grootgrondbezitters en industriëlen nooit de Führer zijn geworden. Op deze foto: Hitler tussen Krupp en bankier Von Schröder.

gezen in Mozambique doen, is buitengewoon, zodat ik van harte hoop, dat zij hier voort zullen gaan, om dit gebied, dat volgens mij een grote toekomst tegemoet gaat, nog meer te ontwikkelen'. Door Luns gezegd tijdens de dictatuur in Portugal. Dit, ook dit, mag niet worden vergeten. En in 1970 kregen wij het aan de stok met het Rode Kruis, omdat op onze vergadering kritiek werd uitgeoefend op het internationale Rode Kruis, dat de rapporten over de toestand in de Griekse gevangenen niet openbaar wilde maken... Terwijl het Rode Kruis in Duitsland en Oostenrijk oorlogsmisdadigers van paspoorten voorzag om te kunnen vluchten.

SS-Obersturmbahnführer Bischoff staat in Hann (W. Dsl.) voor het Oberlandesgericht, omdat hij – wat vast staat – in concentratiekampen vele moorden heeft gepleegd (wegen vielfachen Mordes). Maar prof. de Boer als medisch deskundige, verklaarde dat de beklaagde „niet in staat is langer de zittingen bij te wonen: want bij het horen van bepaalde „Reizkonstellationen“, „Reizworte“ (prikkelende woorden) zoals het woord moord, is bij de SS-man een excessieve „Blutdrucksteigerung“ waar te nemen, die voor de Obersturmbahnführer fataal zou kunnen worden.” De Oberlandesgerichtsräte Otte, Kuck en Wustmann waren het er mee eens en dus werd het proces tegen de beschuldigde niet voortgezet.

De PvdA protesteerde niet, toen de Labourminister Brown de Amerikaanse Vietnampolitiek aanmoedigde.

Veel moest openbaar worden gemaakt – en niet alleen op de vierde mei.

De eerste jaren hebben wij het ook met kerstmiddagen geprobeerd; één van de onderwerpen was de woningnood – en de titel: „Wie heeft een stal te huur?“

J'Accuse heeft vaak op de actualiteit ingehaakt. Dat veel sprekers uit het buitenland, uit de groepen van vluchtelingen kwamen, spreekt vanzelf. Tot onze medewerkers op 4 mei 1974 behoorde professor Mangakis, anti-fascist en balling toen. Hij zette uiteen, hoe de dictatuur in zijn Portugal alleen dankzij de Nixon-regering regeren kon.

De oorlog die Hitler won. Dit is de titel van het – in 1947 – in Nederland verschenen boek over de vervolging der joden in ons land. Het hoogtepunt van zijn carrière behaalde de Führer in Auschwitz. De oorlog tegen de joden in Oost- en West-Europa heeft hij gewonnen.

Ja... het verleden...

En Nú? In heel wat landen, denk maar aan Latijns- en Zuid-Amerika, aan Indonesië heersen half- of heel-nazistische regimes.

Duidelijk nazistische trekken vertonen zich links noemende terroristen in Italië en Duitsland. Ook het stalinisme behoort niet tot het verleden. De grootste overwinningen boekte het hitlerisme in Pol Pots Cambodja, in Amins Oeganda en in Zuid-Afrika, waar een racistische wetgeving de zwarte bevolking terroriseert. De

dictaturen die het hitlerisme imiteren, hebben helpers nodig. Helpers zijn er genoeg. Zij komen, om een verschrikkelijk voorbeeld te noemen, ook uit Israël. Zuid-Afrika kan vooral op zijn Duitse vrienden rekenen, Schmidt of geen Schmidt. In deze Bondsrepubliek groeien nazisme en antisemitisme weer – ondanks „Holocaust“. (Zie ook de kadertjes op deze pagina's.) Er zijn weer jonge mensen wier hunkering uitgaat naar een Führer die vóór hen moet den-

Een ander voorbeeld nog van wat in ons buurland mogelijk is: Een officier van Justitie in Hamburg heeft kort geleden verklaard, dat de levensberoving (die Tötung) van 20 Joodse kinderen door een SS-man in 1944 geen moord is, aangezien niet van wreedheid („Grausamkeit“) gesproken kan worden. Want, ik citeer: „den Kindern ist über die Vernichtung ihres Lebens hinaus kein weiteres Übel zugefügt worden“ Vertaald: „de kinderen is, behalve de vernietiging van hun leven, verder geen kwaad toegebracht“.

Geen, maar dan ook geen rechter, geen kollega van die Officier van Justitie in de Bondsrepubliek Duitsland heeft hiertegen geprotesteerd.

ken. („Führer, denk für uns!“ werd al in 1932 op Duitse straten geschreeuwd).

Jonge mensen zijn verpest: door onverschilligheid, door misleidende schoolboeken, door zwijgende grootouders en ouders – en door ouders die zij (zeer vaak niet ten onrechte) haten.

„En de eer der kinderen zijn hun ouders“, heeft Jeremia gezegd. De zwijgende, liegende, arrogante ouders een éér...?

Op onze eerste manifestatie in 1969 zei één van de medewerkers, prof. Verkuyl, dat hij geen behoefte heeft aan een „zakdoekenherdenking“. J'Accuse is het helemaal eens met deze uitspraak.

Han Wielek ontvluchtte in de jaren dertig nazi-Duitsland en woont sedertdien in Nederland. Hij is als lid van de PvdA lid van de Eerste Kamer.

als alle landen onderling hun patronen zouden ruilen, liepen de kinderen er beter bij

Fototentoonstelling

Ter gelegenheid van de herdenking en de bevrijding

In het Humanistische Militair Tehuis „De Huneberg” te Havelte wordt een tentoonstelling gehouden gedurende de gehele maand mei en een film gedraaid op dinsdagavond 6 mei over de tweede wereldoorlog.

35 jaar geleden

5 mei 1980 is een nationale feestdag. Het is dan 35 jaar geleden dat Nederland werd bevrijd. De Tweede Wereldoorlog is voor een groot deel van de jeugd en de jong-volwassenen veelal een ver verleden waarmee zij voor hun gevoel niets te maken hebben.

In het geschiedenisonderwijs op de scholen ging de leerkracht vaak niet verder dan datgene wat in de meeste leerboeken staat vermeld: een afstandelijk relaas over chronologie van militaire en diplomatieke feiten. Televisie-series, film in de bioscopen en het grootste deel van de commerciële publikaties versterken meestal **slechts** de romantische gevoelens over de oorlog en brengen het als een tijd van spanning en sensatie. Zodoende wordt de jeugd niet geconfronteerd met de honger, de angst, het lijden en het verdriet van de talloze slachtoffers.

Zij raken niet **verontrust** over de oorlog. Een verontrusting van waaruit ze vragen stellen over hoe het zover heeft kunnen komen, hoe het precies in z'n werk is gegaan, wat er tegen is ondernomen, of het weer kan gebeuren.

Vragen die essentieel zijn om een eigen houding te kunnen bepalen inzake fascisme, racisme, diskriminatie, geweld enz.

Het wordt niet duidelijk gemaakt, dat oorlog zo iets verschrikkelijks is, dat we met alle macht zullen moeten zorgen om te voorkomen dat er ooit zo iets weer gebeurt.

De tweede Wereldoorlog is té afschuwelijk en té mensonterend geweest om aan deze aspecten voorbij te gaan.

5 mei 1980

5 mei 1980 herdenken we dat Nederland werd bevrijd van de Nazi's. Vijf jaren waarin de Nederlandse bevolking aan den lijve heeft ondervonden wat het betekent om onder een fascistische diktatuur te leven. Een klein deel van de Nederlanders trok hun conclusie en nam actief deel in het verzet, het grootste deel paste zich lijdzaam aan en een laatste

groep Nederlanders deed enthousiast mee met de gewelddadige vreemde overheid. Na het verslaan van Nazi-Duitsland is er vrede gekomen. Burgerlijke rechten en democratische traditie werden weer in ere hersteld.

Maar het is een **betrekkelijke vrede!** Nog steeds zijn er landen in de wereld waar grove onderdrukking is, waar mensen als oud vuil worden behandeld. Nog steeds zijn er vluchtelingen in de wereld en is er oorlogsgeweld. Nog steeds is er diskriminatie van groepen mensen.

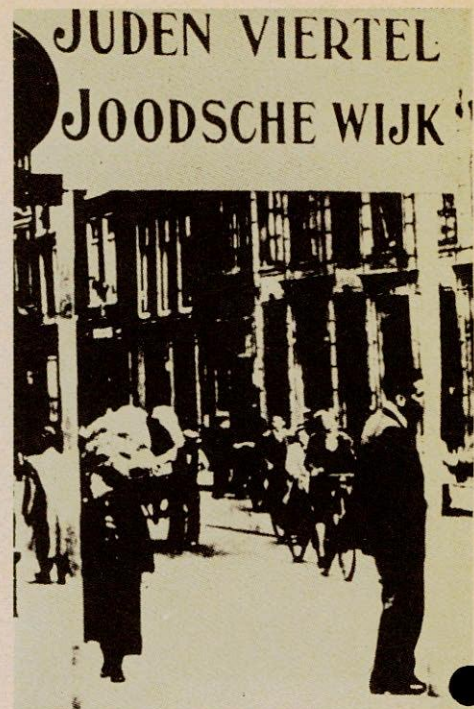
Ook in Nederland zijn er sinds de bevrijding voortdurend incidenten geweest die aantonen dat vrede een kwetsbare zaak is.

Vrede en vrijheid zijn geen verworvenheden die je nooit meer verliest als je ze eenmaal hebt.

We zullen ze voortdurend **met z'n allen** moeten waarmaken en op onze hoede zijn dat ze niet verworden tot een situatie van onvrede en onrecht. Dat lijkt ons dan ook de reden dat het waardevol is om op de 4e en 5e mei stil te staan bij het verleden. Omdat het aktueel is en ons allen aangaat. De geschiedenis kan ons een les leren.

Herdenking zinvol

Om een bijdrage te leveren aan een zinvolle herdenking rond de 4e en 5e mei 1980 houdt het Humanistische Militair Tehuis „De Huneberg” te Havelte een tentoonstelling over de 2e Wereldoorlog in de hal en studiezaal van het Tehuis. Het is een overzichtstentoonstelling over het ont-

staan en het verloop van de Tweede Wereldoorlog, zoals die in het Anne Frank Huis al 8 jaar is geëxposeerd. Deze tentoonstelling biedt de mogelijkheid aan hen die de oorlog niet hebben meegemaakt zich daarover op een indringende manier te laten voorlichten en voor de ouderen onder ons die die tijd wel zelf beleefd hebben, de gelegenheid om stil te staan bij wat er destijds allemaal is gebeurd. Tevens zal op dinsdag 6 mei 's avonds in het H.M.T. te Havelte een film over de Tweede Wereldoorlog worden gedraaid. Met het gegeven dat de tentoonstelling in de afgelopen jaren in het Anne Frank Huis, in het Achterhuis aan de Prinsengracht 263 te Amsterdam reeds honderdduizenden bezoekers heeft geboeid en geïnformeerd, vraag ik uw aandacht voor film en tentoonstelling in het Humanistisch Militair Tehuis „De Huneberg” te Havelte, gedurende de maand mei.

Paul Vonk
(tehuisleider HMT Havelte)

(bron: Anne Frankstichting).

Wapens voor de marine

Wanneer er een oorlog zou uitbreken – laten we hopen dat dit niet gebeurt, de ellende is niet te overzien – dan zullen de oorlogvoerende partijen alle geweldsmiddelen gebruiken waarover ze beschikken. Ze worden alleen nog maar geremd bij het gebruik van wapens, als het hun eigen belang is om bepaalde wapens niet te gebruiken.

Zo zijn tot nu toe geen biologische of chemische middelen gebruikt en sedert de eerste wereldoorlog is er geen gifgas gebruikt. In de Vietnamoorlog hebben de Amerikanen geen atoomwapens gebruikt, hoewel ze daar wel over beschikken.

Samenhang

De geweldsmiddelen worden in een oorlog gebruikt in combinatie met elkaar en door verschillende krijgsmachtonderdelen. Het leger, de luchtmacht en de marine hebben weliswaar ieder hun eigen aktiereinen, maar er is wel een samenhang tussen die gevoerde akties. Als Nederland in een oorlog zou worden betrokken, dan kan dit tegenwoordig alleen nog maar in bondgenootschappelijk verband, want een „nationale” oorlog is voor ons ondenkbaar. Bij zo'n bondgenootschappelijke oorlog (tezamen met de NAVO-bondgenoten) zouden dan onder leiding van een gezamenlijk opperbevel de akties van de krijgsmachtonderdelen moeten worden gecoördineerd.

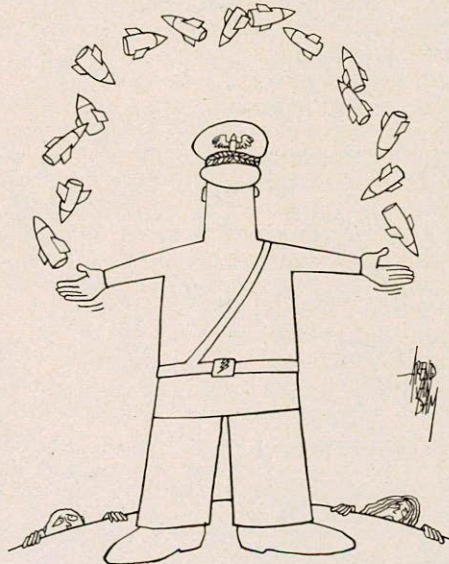
Laten we het eens hebben over de oorlog ter zee. In vredetijd bereiden men zich voor op de mogelijkheid van een oorlog door het in de vaart houden van schepen en het oefenen van personeel voor een oorlogstaak. Ook wordt de bewapening op een zodanig peil gehouden, dat deze in oorlogstijd haar taken zal kunnen vervullen. Van militaire kant wordt daarbij gestreefd naar zo modern mogelijke wapens, teneinde op elk moment te zijn opgewassen tegen een tegenstander.

Oorlog ter zee

De eigenschappen van deze wapens zijn echter weer van invloed op de manier waarop de oorlog kan worden gevoerd. Een oorlog ter zee zal bijvoorbeeld door de invoering van de allernieuwste raketten aanzienlijke wijzigingen kunnen ondergaan.

Dat zit zo: vroeger werd de macht ter zee vooral bepaald door de zware scheepskanonnen. De slagschepen beheersten de zee. Daaraan kwam een einde door de ontwikkeling van het vliegtuig en de onderzeeboot. De schepen werden wel voorzien van luchtdoelgeschut, maar toch werden de bovenwaterschepen erg kwetsbaar, zowel door aanvallen vanuit de lucht als door aanvallen met torpedo's, die werden gelanceerd vanaf onderzeeboten. De traditionele rol van het scheepsgeschut nam sterk in betekenis af.

Een latere ontwikkeling was die,

waarbij projectielen door middel van elektronische en andere middelen naar het doel werden geleid, in plaats van dat ze werden verschoten uit de lopen van kanonnen. Raketten gingen steeds meer de plaats innemen van kanonnen. De Sovjet Unie ging prioriteit geven aan deze scheepsraketten teneinde te trachten de superioriteit van de Amerikaanse marine aan te tasten. De Verenigde Staten concentreerden zich op een betere bescherming van hun schepen door verbetering van hun luchtafweermiddelen.

Aanval en afweer

De eeuwige strijd tussen aanvalsmiddelen en afweerwapens, tussen zwaard en schild, is ook in onze tijd in volle gang. Enerzijds worden verschillende raketten ontworpen om schepen op verre afstand aan te vallen met een grote precisie, snelheid en manoeuvreerbaarheid. Anderzijds concentreert men zich op de verbe-

tering van de luchtverdediging door luchtdoelraketten en anti-storingsmogelijkheden tegen doelzoekende raketten.

De research, het voortdurend trachten iets beters te vinden, kost natuurlijk handen vol geld. Het is nauwelijks meer mogelijk, dat zelfstandige fabrieken of nationale staten dit alles kunnen bekostigen. We zien dan ook een internationale samenwerking ontstaan in het Westen op wapentechnologisch gebied. Er wordt gesproken over een „eerste generatie” van maritieme wapens, die thans vrijwel is voltooid, maar men werkt naarstig aan de „tweede generatie” wapens voor de tachtiger jaren. Daarbij wordt gedacht aan superso- nische snelheden, grote manoeuvreerbaarheid en geleiding („hom- ing”) die niet kan worden gestoord. En ook aan „multiple attack”, dat wil zeggen een aantal raketten wordt tegelijk naar één doel afgevuurd, zodat de afweer van het schip wordt verzadigd en de trefkans sterk wordt vergroot.

Op papier zullen bovenwaterschepen zich dan nauwelijks meer kunnen verdedigen. Daardoor wordt het opereren van vlootten, zoals bijvoorbeeld thans in de Middellandse zee, problematisch. Er zal dan iets moeten veranderen. En weer zal met die verandering veel geld gemoeid zijn.

De wedloop in de maritieme bewapening met het doel om machtsposities te vestigen of te behouden schijnt nooit te zullen ophouden. In hoeverre dienen we te proberen daarin verandering aan te brengen? Moeten we streven naar maritieme ontwapening? Of moeten we juist streven naar het behouden van een sterke positie, teneinde op die manier te pogen om de machtsbalans in evenwicht te houden en daarmee de vrede te bewaren?

Karel Bloema

*in het kader van de be-
wapeningswedloop zoeken
ze nog naar de finishing
touch*

„Vrije” muziek: concentratie en improvisatie

Als je muziek wilt maken, kan je dat op verschillende manieren doen. Je kan wat bladmuziek kopen en zo zorgvuldig mogelijk de composities van een ander vertolken. Je kan ook op je gehoor een stuk muziek van een plaat proberen na te spelen, en vervolgens instuderen totdat je het van buiten kent. Ook kan je je instrument pakken en zomaar gaan spelen wat je invalt, zonder dat je van tevoren iets vaststaands in gedachten hebt: improviseren.

Improviseren gebeurde vroeger heel vaak in wat nu „Klassieke” muziek genoemd wordt. Bij composities werd vaak een „ad Lib”-gedeelte ingelast, wat inhield dat de uitvoerder die ruimte naar eigen goeddunken mocht invullen. Natuurlijk was hier geen sprake van helemaal vrije improvisatie: je moest binnen de toonaard en de maat van het betreffende stuk blijven, en de improvisatie moest een duidelijke verbinding vormen tussen de voorafgaande en eropvolgende gecomponeerde gedeeltes.

Dit vereist nogal wat inspanning, het is nu eenmaal niet gemakkelijk om steeds weer de nodige inspiratie op te brengen. Velen besloten dan ook hun improvisaties op te schrijven. Aanvankelijk ter suggestie, later werd het steeds meer verplichte kost totdat vele composities van een standaard-improvisatie waren voorzien waar maar weinigen van af durfden te wijken.

Free Jazz

En zo verdween de improvisatie voor geruime tijd uit de westerse muziek (alleen kerkorganisten waren er nog bedreven in), om aan het begin van deze eeuw plotseling terug te keren als het belangrijkste element van een zonderlinge muzikale mengvorm die door de beoefenaars van de „serieuze” (=gecomponeerde) muziek met grote minachting bekeken werd: de jazz. Met afgedankte instrumenten, die vaak eens hadden behoord tot de legerbands, begonnen de negers geleidelijk hun eigen muziek te ontwikkelen, zo rondom de eeuwwisseling. Ze konden meestal geen noten lezen (een leraar was onbetaalbaar) en zo kwamen ze al snel tot improviseren. In het begin was dat niet veel meer dan kleine variaties en versieringen aanbrengen in eenvoudige melodieën uit de mars- en volksmuziek, die kollektief gespeeld werden door de blaasinstrumenten. Maar, zoals ik in mijn artikel in het februari-nummer van dit blad („1980: waar moet het met de jazz naartoe?”) heb uitgelegd, de improvisatie-mogelijkheden werden gestadig uitgebreid, een proces dat uitmondde in de „free-jazz”.

Dit is een stijl waarin soms helemaal zonder voorafgaande afspraken wordt geïmproviseerd. Spontaniteit neemt hier een belangrijke plaats in, evenals het verrassingselement. Maar deze muziek is dan ook voor de buitenstaander nog onbegrijpelijk dan

de andere jazzvormen. Want hoe geïkter muziek is, hoe meer je er in herkent, des te makkelijker ligt het in het gehoor. Neem bijvoorbeeld de top-40 hits: muziek die, om de verkoop te bevorderen, is ontgaan van iedere originaliteit, alles wat maar naar creativiteit zweemt. En dat kan van free-jazz bepaald niet gezegd worden: het is allereerst geïmproviseerde muziek en het hangt, indien het goed gespeeld wordt, aan elkaar van onverwachte wendingen.

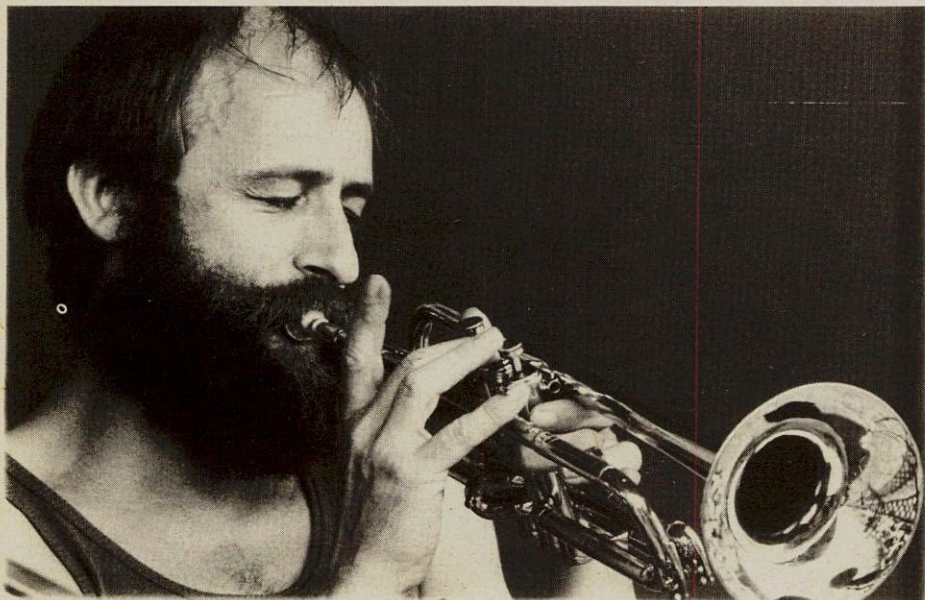
Amerika

De „vrije” muziek ontstond tegen het einde van de jaren vijftig, met amerikanen als pianist Cecil Taylor, alt-saxofonist Ornette Coleman en tenorsaxofonist Albert Ayler in de hoofdrol. Ze maakten gebruik van allerlei ongewone geluiden. Albert Ayler, bijvoorbeeld, blies vaak opzettelijk zo hard op zijn instrument, dat er allerlei grommende en kreunende bijgeluiden te horen waren en Cecil Taylor aarzelde niet om, als hij dat nodig vond, zijn hand plat op de piano-toetsen te leggen. Toen ze in New York, een van de grote jazzcentra, arriveerden, werden ze door het publiek en de meeste medemusici als oplichters beschouwd. Men was dan ook zeer verbaasd toen later bleek dat ze ook „gewoon” konden spelen. Wat ze niet wisten, was dat Cecil Taylor een uitgebreide conservatorium-studie achter de rug had (compositie, harmonie en piano) en dat Ornette Coleman jarenlang in rhythm and blues-bands gespeeld had. Soms is het inderdaad erg moeilijk om in de vrije muziek de charlatans van de werkelijke musici te onderscheiden. Iemand die op een saxofoon wat rauw gegrom produceert, kan dat doen omdat hij precies dat bepaalde geluid in gedachten had, maar ook omdat hij het instrument voor het eerst in zijn handen heeft, en niets anders kan.

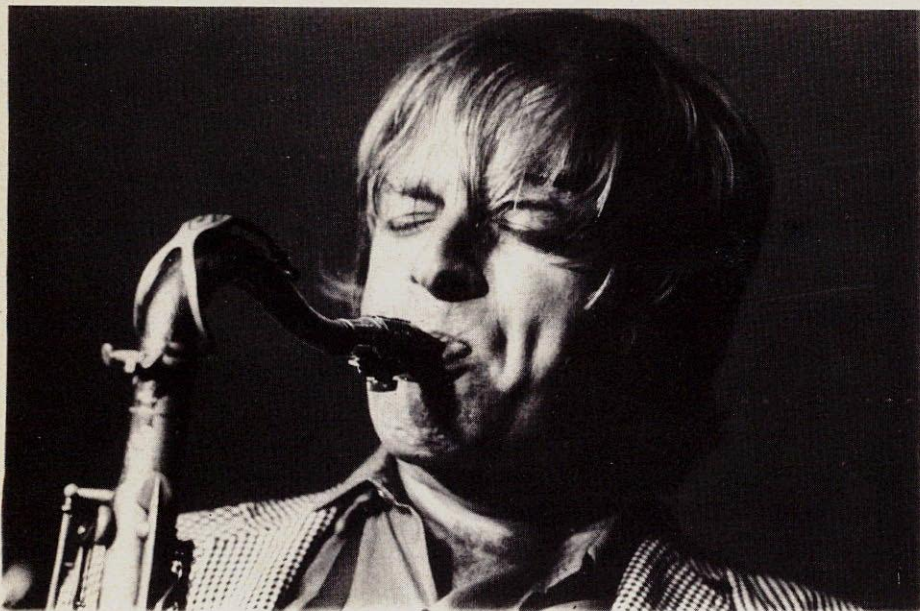
Bij de oudere jazz-vormen kun je altijd nog controleren of iemand het thema foutloos speelt, en vervolgens precies in de akkoorden 'n solo kan blazen. Bij „free-jazz” wordt er niet uitgegaan van akkoordenschema's, en vaak ook niet van een thema. Bijna alles wordt ter plekke bedacht en de solist mag, indien hij zich daartoe geroepen voelt, ieder willekeurig geluid produceren. Het enige criterium waarop je het nog kunt beoordelen is: komt de boodschap over of niet. Maar om de „boodschap” te kunnen vatten moet je je wel helemaal open stellen, iets waartoe de meeste mensen, gewend aan de synthetische muziek van Hilversum drie, niet toe in staat zijn. De gewoonte om nog echt naar muziek te luisteren neemt trouwens af: muziek wordt steeds vaker gedegenereerd tot bijna onmerkbaar achtergrond-geluiden in winkelcentra en cafe's.

Nederland

Ook in Nederland bevinden zich een

Boy Raaymakers

Hans Dulfer

tal „free-jazz“-musici. Om een paar belangrijke figuren op te noemen: pianist Mischa Mengelberg (ook actief als „klassiek“ componist), drummer en multi-instrumentalist Han Bennik en bassist/componist Niko Langenhuizen. Ze hebben het voordeel dat hun muziek toegankelijker is dan die van hun Amerikaanse collega's omdat ze, als uitgangspunt bij hun improvisaties, vaak op komische wijze gebruik maken van allerlei bekende muziekvormen: volksdeuntjes, tango's, walsjes, etudes, smartlappen, etcetera. Door steeds onverwachte variaties aan te brengen weten ze zelfs van het meest afgezaagde deuntje nog iets te maken waar je geboeid naar zit te luisteren. Orkestleider Willem Breuker is op deze manier heel bekend geworden in ons land. De muziek die Niko Langenhuizen met zijn groep maakt is eigenlijk te vaak georganiseerd om „free-jazz“ genoemd te kunnen worden: veel ruimte wordt ingenomen door de arrangementen en die vormen een duidelijk kader waarbinnen de improvisaties (zowel tonaal als atonaal) zich

afspelen. Uit de composities blijkt dat hij niet alleen is beïnvloed door de jazz, maar ook door het werk van de moderne „serieuze“ componisten, de volksmuziek en de rock. Hij maakt zeer swingende, meeslepende muziek die, zonder commercieel te zijn, ook voor buitenstaanders heel aantrekkelijk is.

Maar ook helemaal „vrije“ muziek is in ons land vaak te horen. Dit houdt niet in dat er „zomaar wat“ gespeeld mag worden. Om tot een goed samenspel te komen moeten de musici geconcentreerd naar elkaar luisteren, zodat ze snel kunnen reageren op elkaars ideeën. Om tenorsaxofonist David Beecroft te citeren: „Ik hou niet zo van dat woord „free“. Je moet niet zomaar gaan staan blazen. Je moet iedere noot echt horen voordat je 'm speelt. Achter iedere noot moet overtuiging zitten. „Not conviction like stamping on the ground and blowing really loud,“ maar overtuiging omdat iedere noot die je speelt precies die noot is die je wilt uiten.”

(foto's van Ernest Potters)

Jeroen de Valk

Theo Loevendij

Het Humanistisch Vormingscentrum voor Militairen Het Coornherthuis te Driebergen roept kandidaten op voor de functie van

VORMINGS- WERKER

In dit centrum worden 2½ daagse bijeenkomsten gehouden met (merendeels dienstplichtige) militairen, waarin bezinning plaatsvindt t.a.v. vragen en problemen in en buiten de militaire sfeer.

De voorkeur gaat uit naar kandidaten die

- ervaring hebben met (vormings-) werk in knelsituaties,
- de leeftijd hebben van ± 25 - 35 jaar,
- diploma Soc. Academie hebben (of vergelijkbaar niveau),
- (bovendien) in het bezit zijn van HOI-diploma, (Hum. Opl. Inst.) of bereid zijn dit te halen,
- van humanistische gezindheid zijn.

Salarisgrenzen liggen tussen f 2833,— en f 3828,— afhankelijk van leeftijd en ervaring.

Inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij Joost de Vries, p/a Coornherthuis, Hoofdstraat 84, Driebergen.

Tel: 03438-2472 (kt)
05788-4145 (hs)

Schriftelijke sollicitaties kunnen worden gericht aan de directeur Coornherthuis Dr. J. F. Sinke, Hoofdstraat 84, Driebergen.

humanisme: het delven
van je eigen onderspit
gaande houden

Erich Fromm: filosoof van de vrije mens

Op bijna tachtigjarige leeftijd is op 18 maart jl. Erich Fromm overleden. Ook al had hij zich in een dorpje in Zwitserland reeds geruime tijd teruggetrokken, via zijn boeken liet hij nog steeds van zich horen. Ik denk niet, dat er veel humanisten in Nederland zijn, die niet met een van zijn boeken in aanraking zijn gekomen. (bijv. „De angst voor vrijheid” of „Liefhebben, een kunst, een kunde”). Hij was een filosoof, die typisch aansloot bij veel wat er in het Nederlandse Humanistisch Verbond leeft, maar zijn invloed is veel verder reikend, en bestrijkt zo ongeveer de gehele wereld. Overal is hij vertaald en volgens een laatste opgave bereikte een van zijn boeken een oplage van 2 miljoen. Wie was Fromm en wat waren zijn ideeën?

In één van zijn boeken (Marx, Freud

en de vrijheid, ned. vert. 1970) geeft hij zelf zijn „persoonlijke anteceden-ten” als inleiding op wat hij zijn „intellectuele autobiografie” noemt. Hij groeide op in Duitsland in een religieus joods gezin en maakte als op-groeiende jongeman de eerste we-reldoorlog mee, waarvan hij de el-lende en zinloosheid niet kon ver-werken. Zo werd hij „bezeten door de wens het irrationele in het gedrag van de mens en de massa te begrip-pen en door een vurig verlangen naar vrede en internationaal begrip.”

Als leidraad voor zijn analyses koos hij al spoedig de theorieën van Freud en van Marx. Hij studeerde psycho-logie en sociologie en oefende een praktijk uit als psycho-analytikus. In politiek opzicht heeft zich tot op ho-ghe leeftijd niet aan een (socialisti-sche) partij gebonden.

Synthese tussen ideeën van Marx en Freud

Zijn eigen filosofische inbreng heeft erin bestaan een synthese te onder-nemen tussen de ideeën van Marx en van Freud, en op basis daarvan vooral maatschappijkritische studies te publiceren. Vooral de lijn van Freud heeft hij willen doortrekken en toepassen op maatschappelijke problemen. Met anderen die ook op hetzelfde terrein op vergelijkbare manieren actief waren, nam hij deel aan de „Frankfurter Schule” – waarin o.a. Marcuse en Horkheimer werkten – totdat in 1933 door Hitlers machtsvername allen naar Amerika moesten emigreren.

Angst voor vrijheid

Het eerste gezamenlijke grote resul-taat van de wetenschappers van deze

Werken van Fromm in Nederlandse vertaling

Van het omvangrijke oeuvre van Erich Fromm, meer dan dertig boeken, zijn een groot aantal werken in Nederlandse vertaling verschenen bij uitgeverij Erven J. Bijleveld in Utrecht. Met name het thema angst voor de vrijheid en de uitwerking van het sociaal on-bewuste – dit is het op de maatschappij betrekken van de individuele analyses van Freud – zijn de kernpunten in het denken van Fromm die we steeds weer in zijn boeken te-genkomen. Daarnaast legde Fromm een levendige belang-stelling aan de dag voor de ge-schriften van het oude testa-ment. In Marx, Freud en de Vrijheid schrijft hij: „Ik groei-de op in een religieus joods ge-zin en van al het goede dat mij thuis werd gegeven heeft de meeste indruk op mij gemaakt het lezen uit de geschriften van het oude testament. Ik kon daar intens van genieten. Meer dan door wat dan ook werd ik getroffen door de boeken der profeten, door Jesaja, Amos en Hoséa; niet zozeer door hun dreigende waarschuwingen en aankondigingen van onheil en rampspoed dan wel door hun

belofte van het „einde der da-gen” als de natieën „hun zwaarden zullen omsmeden tot ploegscharen en hun speren tot snoeimessen”.

Erich Fromm heeft die belang-stelling voor de religieuze be-leiving van de mens in ver-schillende boeken tot uitdruk-king gebracht. Eén van de be-langrijke dingen die hij later in zijn leven heeft uitgewerkt, is het fenomeen van de vernie-tigingsdrift bij de mens. In „The anatomy of human des-tructiveness” (1975) probeert Fromm aan te geven waar de neiging tot zelfvernietiging van de mens nu eigenlijk van-daen komt. Fromm grijpt daarbij weer terug op zijn idee van het sociaal onbewuste dat de mensen beïnvloedt. Dit boek over de menselijke des-tructiviteit zal dit najaar bij Uitgeverij de Erven Bijleveld in Utrecht worden gepubli-ceerd in de Nederlandse ver-taling „Anatomie van de mense-lijke destructiviteit”. Daar-naast is Bijleveld bezig met de vertaling van twee nog niet eerder gepubliceerde werken, „The Heart of Men” en „To have or to be” die eveneens in

het najaar zullen verschijnen met als Nederlandse titels „Het hart van de mens” en „Een kwestie van hebben of zijn”.

Voor wie nog niet eerder heeft kennis kunnen maken met het werk van Fromm vindt een uit-stekende inleiding in zijn boek „Marx, Freud en de vrijheid”. Fromm geeft hierin niet alleen interessante persoonlijke ante-ceden-ten maar weet ook in een heldere betoogtrant duidelijk te maken waarom het denken van Marx en dat van Freud meer met elkaar te maken hebben dan een oppervlakkige beschouwer zou denken.

Peter v. d. Akker

Titels:

De angst voor vrijheid
De zelfstandige mens
De gezonde samenleving
Liefhebben: een kunst, een kun-de
Dromen, sprookjes, mythen
Psychoanalyse en religie
Zen-boeddhisme en het westen
Marx, Freud en de vrijheid
Gij zult zijn als goden
De revolutie van de hoop.

„Frankfurter Schule” was het onderzoek naar „autoriteit en gezin”, (in 1936 verschenen) waarin Fromm het „socioalpsychologische deel” verzorgde. Hier beschreef hij voor het eerst het „autoritaire karakter”, waarmee de mens wordt aangeduid die zowel graag aan autoriteit gehoorzaamt alsook zelf als autoriteit wil optreden. Deze twee kanten hangen merkwaardig genoeg samen: willen gehoorzamen en gehoorzaamd willen worden. Een voorbeeld hiervan, dat Fromm later ook uitwerkte, vinden we in het „sado-masochistisch” karakter, dat graag pijn lijdt en pijn veroorzaakt. Anders gezegd: het zelf niet vrij kunnen zijn en het anderen niet vrij willen laten hangt nauw met elkaar samen.

Hier ligt de kern van de overal aanwezige „angst voor vrijheid”, onder welke titel Fromm in 1941 de psychologie van het nazisme analyseerde. In de loop der eeuwen heeft de westerse mens zich wel van allerlei machten vrij kunnen maken, maar hij heeft niet geleerd om die vrijheid tot iets te gebruiken. Daarom vervalt hij in destructie of konformistisch gedrag.

Humanistische ethiek

Als positief tegenbeeld van deze negatief uitvallende analyse van de moderne mens heeft Fromm zijn „zelfstandige mens” (1949) gepubliceerd. Een „humanistische ethiek”, waarin hij het ideaal van de gezonde mens schildert, creatief en gelukkig. Kenmerkend voor deze gezonde mens is dat hij zich niet van de gemeenschap isoleert, maar zich ontplooit in solidariteit met zijn medemensen. Misschien is Fromms ideaal, evenals het ideaal van vele anderen, niet erg opzienbarend en dus ook niet veelzeggend. Maar ik denk niet, dat Fromms betekenis hieraan moet worden afgemeten. Veel belangrijker is hij, wanneer hij tracht aan te tonen, waarom onze maatschappij geen „gezonde maatschappij” (titel van 1955) is en het dus de mensen onmogelijk maakt zelf „gezond” te zijn. Hier roept Fromm de analyses van Freud te hulp om die op de maatschappij toe te passen.

Het sociaal onbewuste

Freud had immers gesteld dat de individuele mens voor een groot deel door zijn „onbewuste” wordt bepaald, en dat hij psychische proble-

Erich Fromm (1900-1980)

men dit onbewuste met behulp van de psychiater te voorschijn moet worden gehaald.

Fromm meent nu dat vergelijken-derwijs elke maatschappij ook zijn onbewuste bezit: „sociaal onbewuste”, ook genoemd het „sociaal karakter”. Hier kan dan ook een verbinding met Marx’ beschouwing van de maatschappij worden gelegd: waar Marx in de maatschappij een (economische) basis en een (institutionele) bovenbouw onderscheidt. Waarbij de basis van de produktiekrachten de bovenbouw van de maatschappelijke instituties en instellingen voornamelijk bepaalt, daar meent Fromm een tusseninstantie te kunnen ontdekken: het sociaal onbewuste dat als intermediair fungeert tussen basis en bovenbouw.

Dit onbewuste is per maatschappij verschillend. In onze maatschappij kunnen we daar een aantal vanzelfsprekendheden vinden, die wel ons gedrag als individu bepalen, maar die we ons niet realiseren. Een van de voorbeelden hiervan is de mentaliteit van het „verbruiken”, tegenover het „hebben” in de negentiende eeuw.

Pas in de laatste tijd komt deze tot nog toe onbewuste mentaliteit in ons bewustzijn. De maatschappelijke krachten dwongen ons om te verbruiken, om zoveel mogelijk te consumeren. Pas nu dit economisch niet meer haalbaar is, lijkt het verbruiken zijn vanzelfsprekendheid te verliezen. Of „sparen” wel of niet deugd is, ligt in het sociaal onbewuste.

Zinvol leven

Fromm wil ons voorhouden, dat het voor ons individueel functioneren nodig is ons bewust te maken van dit sociaal onbewuste. Alleen dan kunnen we als vrij mens leven en worden we niet gestuurd. Eén van de kwalijke symptomen die anders zouden kunnen optreden en dus inderdaad veel voorkomen, is het destructief, het vernietigend gedrag. De maatschappij biedt aan heel velen geen zinvol leven, maar slechts „verveling”, zowel in het werk als in de vrije tijd. Om zich toch „waar” te maken – ook om onbewust wraak te nemen, – krijgen mensen zin in vernietiging, in destructie van hun omgeving, hun medemensen en ook van zichzelf. Fromm heeft geprobeerd door deze en andere analyses ieder mens bewuster en dus vrijer en gelukkiger te maken. Hij was zelf niet optimistisch in de uitkomst, maar vond dat hij dit moest ondernemen. Zo heeft hij aan veel mensen iets gegeven.

Wim van Dooren

ontwapening: wie geeft de eerste stoot

„Breaking away”

Terecht beste film van 1979

Bloomington, Indiana. Vier opgeschoten jongens, met een heel leven voor zich. Erg veel raad weten ze er nog niet mee. Ze hebben de middelbare school net afgelopen, en besluiten zich te oriënteren. Drie van de vier, Mike, Cyril en Moocher, doen echt niks. De vierde, David, werpt zich met hartstocht op de wielrennerij, speciaal de stijl van de Italianen spreekt hem aan. Vier verknochte vrienden, nog niet door het volle leven uit elkaar gerukt, al staat dat wel te gebeuren. Jongens die overal zouden kunnen wonen, met vragen en verwachtingen zoals ze die ook overal wel zullen hebben.

Bloomington is verdeeld in twee soorten jongeren: de arbeidersjeugd, waar de vier vrienden toe behoren, en de studenten die in het plaatsje aan de universiteit studeren. Ze staan op gespannen voet met elkaar. Het verhaal concentreert zich min of

meer op David, van wie we de ouders ook leren kennen. David ligt voortdurend in de clinch met zijn vader, een corpulente, wat malafide handelaar in tweede hands auto's. De liefde die zijn zoon voor de Italiaanse stijl van leven aan de dag legt, als

verlengstuk van zijn hartstocht voor de wielrennerij, vervult hem met afkeer. De jongen draait Italiaanse opera-platen, heeft de poes omgedoopt tot Fellini, noemt zijn ouders met Italiaanse tongval Papa en Mama en heeft zijn kamer volgeprikt met Italiaanse wielrenners. Hij scheert zelfs zijn benen, als hij van een van zijn vrienden heeft gehoord, dat de echte Italiaanse coureurs dat ook doen. De vader ziet weinig toekomst in de fratsen van de jongen en besluit hem eens een handje te laten helpen in zijn zaak. Daar maakt David voor het eerst kennis met de oneerlijkheid in het leven der volwassenen, als hij er getuige van is dat zijn vader een stel studenten een slechte wagen heeft verkocht en weigert hen het geld terug te betalen. Met de vrienden brengt David heerlijke dagen door, fantaserend over de toekomst en zwemmend in de verlaten steengroeve. Tot de studenten ook daar infiltreren en hun plezier vergallen.

Mike is de meest agressieve van het stel: hij vindt dat het leven hem maar onrechtvaardig heeft behandeld. Cyril is de wat beschouwende van de vier, Moocher is klein van stuk maar zeer doortastend: al snel trouwt hij de veel langere Nancy en voelt zich daardoor een hele Piet. David is de dromer, de fantast, de romanticus. Hij ontmoet op een dag als hij op de fiets aan het trainen is, een mooie studente. Ze laat een schrift vallen dat hij haar achterna brengt. Hij doet zich voor als een Italiaanse student die deelneemt aan een uitwisselingsprogramma en koeterwaalt wat Italiaanse kreten. Het meisje is van hem gecharmeerd, helemaal als hij haar later midden in de nacht een Italiaanse serenade komt brengen. Dan nadert de grote dag dat David zal deelnemen aan een race waarin echt Italiaanse renners meedoen. Hij verheugt er zich geweldig op, doet het aanvankelijk ook prima. Maar als hij te bedreigend wordt, steekt een van de coureurs hem een stok tussen de wielen, waardoor hij lelijk komt te vallen en uit de race is. Dat is de tweede keer dat hij met de realiteit te maken krijgt en hij schrikt er opnieuw behoorlijk van.

De wereld gaat er, langzaam maar zeker, minder rooskleurig uitzien. Hij komt na de race thuis, roept „Daddy”, tot grote opluchting en ontzetting van zijn vader, en valt hem huilend om de hals. Maar hij is niet echt gebroken. Zijn vriendin biecht hij zijn bedrog op en ze geeft hem, ook al gedesillusioneerd als zij is, een oorvijs en rent weg. Maar David zet alles op alles om de wielervedstrijd tegen de studenten te winnen waar zijn vrienden en hij aan mee zullen doen. Dit keer slaagt hij wel en wint de race. Hij heeft zijn balans weer een beetje terug gevonden en besluit dat hij weet wat hij wil: geen arbeidersjongen blijven maar verder gaan, en dus... ook student worden.

De vier vrienden nog eensgezind bij elkaar: Mike (Dennis Squaid), Cyril (Daniel Stern), David (Dennis Christopher) en Moocher (Jackie Earle Haley).

David met zijn ouders na zijn zege in de wielervedstrijd tegen de studenten.

Hij is weer met beide benen op de grond, tot vreugde van zijn ouders. Hij lijkt al zijn fratsen kwijt, totdat hij een Franse studente ontmoet. Dan komt hij thuis en begroet zijn familie met: „Bonjour papa, bonjour maman...” Een prima slot, dat perspectieven opent voor de toekomst van deze innemende knul.

„Breaking away” houdt niveau gedurende de hele voorstelling, de humor is aanstekelijk en herkenbaar, de hoofdpersonen zijn aannemelijk in hun grieven en hun verlangens. Jongens zoals ze overal rondlopen, in een tijd die ze nou niet zo erg veel houvast biedt. Het enige houvast dat ze hebben, vinden ze bij elkaar.

Doorlopij, want gedurende de film wordt duidelijk dat ze uit elkaar zullen gaan drijven. Regisseur Peter Yates heeft met deze film weer eens heel iets anders afgeleverd dan al zijn vorige films, en hij heeft er inmiddels heel wat waarop hij trots kan terugzien. „The deep” was spannend en spectaculair, „Summer holiday” en „John and Mary” waren romantisch, „Bullitt” en „Robbery” waren harde actiefilms, en „For Pete’s sake” en „Mother, jugs and speed” waren regelrechte komedies. Hij is duidelijk een zeer veelzijdig regisseur, die met „Breaking away” een soort idealisme gestalte heeft gegeven: voor niet al te veel geld een film maken die met onbekende acteurs toch herkenning bij het publiek teweeg zou brengen. Hij heeft met de film willen laten zien dat er hoop is, zegt hij zelf. Bij het verlaten van de bioscoop moet het publiek zich prettig voelen.

Daar is Peter Yates volledig in geslaagd. Het is een hartveroverende film geworden met vier uitnemende hoofdrollen, die veel voor de toekomst beloven.

Leo van Opzeeland

in 't kort

Steven Spielberg, pas 32 jaar en nu al wereldberoemd door films als „Jaws” en „Close encounters” heeft zich aan een komedie gewaagd. In de film „1941” schetst hij de situatie waarbij in de tweede wereldoorlog

John Belushi als de getikte piloot uit het spektakel „1941”.

een Japanse onderzeeër opduikt voor de Amerikaanse kust van Californië en een aanval wil openen op Hollywood. Een absurde geschiedenis die door Spielberg zeer vakkundig en met vaart in beeld is gebracht. Toch een film om een kater van te krijgen. Is het niet door de herrie, dan wel door het verschrikkelijk vele geld dat deze monsterproduktie heeft gekost. Want dat is hij toch eigenlijk niet waard.

Dan toch maar even een „tipje van de sluier” opgelicht, hoewel dat eigenlijk al veel te veel is gedaan. Maar goed, een Nederlands produkt, daar staan we sympathiek tegenover in eerste instantie. De film belooft ons de beweegredenen van een vrouw te onthullen die is gescheiden. Wat we te zien krijgen is de ego-trip van een regisseur, Frans Bromet, die met zijn hoofdpersoon Hiske als dekmantel zijn eigen nieuwsgierigheid bevredigt. De sex-scenes zijn er met de haren bijgesleept, en Hiske is een zeer sympathiek meisje, maar zo gesloten als een pot, dus beweegredenen onthullen ho maar. Ze draagt evenwel de film, die op een aantal gedachten tegelijk lijkt te hinken.

Maar, alles is beter dan dat je naar „Laat de dokter maar schuiven” moet kijken. Verder wil ik over dit Nederlands produkt maar liever zwijgen.

Een uitermate delicaat onderwerp reëel en ontroerend verfilmen, dat heeft Jerome Hellman gedaan met „Promises in the dark”. Het verhaal is dat van de zeventienjarige Buffy Konig, bij wie na een toevallige beenbreuk een kwaadaardige vorm van kanker wordt vastgesteld. Ze is niet meer te redden en vraagt de haar behandelende vrouwelijke arts om haar als het zover is, niet kunstmatig in leven te houden. Door een misverstand komt Buffy tenslotte toch aan het beademingsapparaat te

Marsha Mason en Kathleen Beller als de arts en de patiënte in de aangrijpende film „Promises in the dark”.

liggen. Dan besluit de arts, die zich haar belofte pijnlijk herinnert, zelf de machine uit te schakelen, tegen de wil van de dienstdoende zuster en de ouders van het meisje in. Prachtige rol zowel van Kathleen Beller als het zieke meisje, als van Marsha Mason als de arts. Voor deze rol heeft Mason een onderscheiding ontvangen.

L.v.O.

't aardige van oorlog is,
dat je officieel over el-
kaar's rug naar voren
mag

Joegoslavië zonder Tito

Al maanden voor zijn dood werd de Joegoslavische president Tito uitgeschakeld door een zware ziekte, een operatie, de amputatie van een van zijn benen, een lange doodsstrijd. Op het einde van de politieke invloed van de „maarschalk der partizanen”, geboren in 1892, was reeds lang gerekend. Er waren collectieve groepen van leiders gevormd om hem te vervangen: als staatshoofd; als partijleider; als eerste minister. Er was geen opvolger voor de grote leider, en die zou ook niet meer in het systeem hebben gepast. De vele paniekachtige voorspellingen over diepe crises na de dood van Tito kwamen van lieden, die baat meenden te hebben bij verwarring en ontbinding van Joegoslavië. Ze preekten wat ze zouden wensen. Het systeem echter was reeds lang niet meer afhankelijk van één man. Het had zich zelfs gevormd, zonder dat Tito dat zo precies had gewenst. Maar uniek is dat systeem wel.

Historie

Wat de persoon aangaat van Tito moet men erkennen dat hij weergaloos was. Zoon van een kleine Kroatische boer, arbeider, socialist, soldaat in de eerste wereldoorlog, aan het oostfront gevangen genomen door Russische (toen nog tsaristische) troepen. In die gevangenschap leert hij Russisch, en kiest vóór de revolutionairen in 1917, wordt bolsjewist, dus communist. Terug in zijn vaderland wordt hij daar een rode propagandist. Dat vaderland is nieuw, want pas in 1919 is het moderne Joegoslavië geschapen. De hoofdbestanddelen ervan zijn: het westerse Slovenië, dat eeuwen tot Oostenrijk had behoord; Kroatië, ook katholiek, dat een deel was geweest van Hongarije; Bosnië, een „gemengd” gebied met veel moslims, bekeerd in de Turkse tijd, sinds 1878 pas onder Oostenrijkse voogdij; en dan het Balkan-deel, bestaande uit Servië, Montenegro en Macedonië, bewoond door voornamelijk grieks-orthodoxe christenen, met een aparte schrijfwijze, dus zonder roomse en zonder latijnse letters. Dat nieuwe Joegoslavië werd sinds 1919 overheerst door de Serviërs, die door een ouderwetse adel werden geregeerd. Tito zat lang gevangen, hij werkte daarna met zijn communistische partij voornamelijk ondergronds, en nadat hij van die partij in 1937 algemeen secretaris was geworden bleef

hij in nauw contact met Moskou. In april 1941 werd Joegoslavië aangevallen en bezet door Duitsers en Italianen. Het was toen de communistische partij en Tito, die de leiding namen van het verzet en van een weergaloze guerrilla voor nationale bevrijding. Al aan het einde van 1942 telde de verzetsbeweging 150.000 strijdende aanhangers. Ze vormden in Europa een apart „front”, soms hielden ze 400.000 vijandelijke fascistische troepen bezig. Ze zouden stel-

lig zijn vernietigd, indien niet in september 1943 de Italianen zich uit de strijd en uit Joegoslavië hadden teruggetrokken. In geen land van Europa is echter zulk een verzet geboden aan Hitler en Mussolini. Dat had ontzaglijk veel gekost. Tien procent van de bevolking (1.700.000 mensen) kwam om, de helft van de woningen, van de fabrieken, van het vee, van de productie-mogelijkheden werd vernietigd.

Breuk met Rusland

Bij de bevrijding in 1945 (ten dele met Russische hulp) wilde Tito het Russische voorbeeld volgen. Hij streefde naar collectivisatie (samenvoeging) van de boerderijen, en naar nationalisatie van de industrie. Maar daarvoor was geen behoorlijke grondslag, ook al trad de communistische partij dictatoriaal op. De Russen wilden toen de voogdij uitoefenen over de regering in Belgrado, om zich te voegen naar de richtlijnen van Stalin. Maar dat nu werkte averechts: de Joegoslaven hadden immers zichzelf bevrijd, de Russen hadden alleen geholpen om Belgrado aan de Duitsers te ontnemen, en de Joegoslavische communisten trotseerden Stalin. In 1948 kwam de breuk met Moskou. Dit was van grote betekenis. Want het systeem dat in 1950 in Joegoslavië werd ingevoerd week aanzienlijk af van dat in de Sowjet-Unie. In de eerste plaats werd het de kleine boeren toegestaan eigenaren te zijn van hun grond (tot tien hectaren) zodat nu tachtig procent van de bodem aan familiebedrijven toebehoort. En de gesocialiseerde bedrijven worden grotendeels beheerd door de organisaties van de werkenden, natuurlijk volgens allerlei wetten. In het kapitalisme gelden er wetten voor particuliere ondernemingen, in het socialistische Joegoslavië zijn die wetten van kracht voor collectieve bedrijven, waarin de arbeiders meer medezeggenschap hebben dan waar ook ter wereld.

Gevaren

Maar Tito is wel altijd de man gebleven van één politieke partij (de Communistische Liga) omdat hij vreesde dat er anders gevaar van een contrarevolutie zou ontstaan. Natuurlijk zijn er allerlei verschillen tussen de zes republieken en de twee zelfbesturende gebieden (van Hongaarse en Albanese minderheden) van Joegoslavië en dit is betrekkelijk nog een jonge staat, daterend immers van 1919. Als er „nationale” partijen ontstaan (dus van Slovenen, Kroaten, Bosniërs, Serven, Montenegrijen, Macedoniërs, of van Hongaren en Albanen) kon deze gemeenschap van volkeren wel eens ontploffen. En boeren en kleine zelfstandigen zouden wel eens een „burgerlijke” sector kunnen vormen, zodat het socialistische karakter van het land gevaar zou lopen. Vandaar de centrale controle, van de partij en mede van

het leger, over de federatie, die bijeen moet blijven.

Neutraal

Die federatie (bondsrepubliek) heeft sinds 1948 duidelijk gekozen voor een „neutrale” positie in de internationale politiek: niet gebonden aan enig militair blok, niet van het westen en niet van het oosten. Ze heeft toenadering gezocht tot de „Derde Wereld”. En Joegoslavië is de hoeksteen geworden van de groep der niet-gebonden landen, die in 1961 voor het eerst in Belgrado bijeenkwamen, en die verleden jaar in Havana (Cuba) vergaderden. Nu houden de grote mogendheden niet van „niet-gebonden landen”. En naar aanleiding van de uitschakeling van Tito probeerden de „blokken” de Joegoslaven er toe over te halen, met de traditie van Tito te breken. De Russen zeiden dat het Westerse imperialisme het neutrale Joegoslavië zou bedreigen. Het Westen verspreidde berichten over Russische inmenging (zelfs militair) in Joegoslavië na de dood van Tito. Dat is een stuk koude oorlog. In wezen is de neutraliteit van Joegoslavië een voorwaarde voor het politieke machtsevenwicht in Europa. Wie ingrijpt riskeert een grote oorlog. Bovendien zijn alle Joegoslavische politieke leiders (van welke „nationaliteit” ook) voorstanders van die „ongebondenheid”. Behalve het leger, dat is gevormd uit alle volksgroepen,

is er een volksmilitie, die elke indringer vreselijk zou afstraffen.

Men moet dus aannemen dat Joegoslavië zonder Tito zichzelf zal blijven: een land met vele volkeren, die zelfs twaalf talen spreken als men alle minderheden meerekent; een land van kleine boeren, die in invloedrijke coöperaties zijn verenigd; een land met een grote mate van zelfbestuur in de nationale industrieën, een land dat in de internationale politiek ongebonden wenst te blijven. Dit land nu is in aanzienlijke mate geschapen door de bevrijdingsoorlog en de na-oorlogse politiek van Tito. Het zal na zijn dood blijven voortbestaan, als een bijzondere en zelfstandige federatie van nationaliteiten. En dit zal de grootste eer zijn, die men hem kan bewijzen.

Anton Constandse

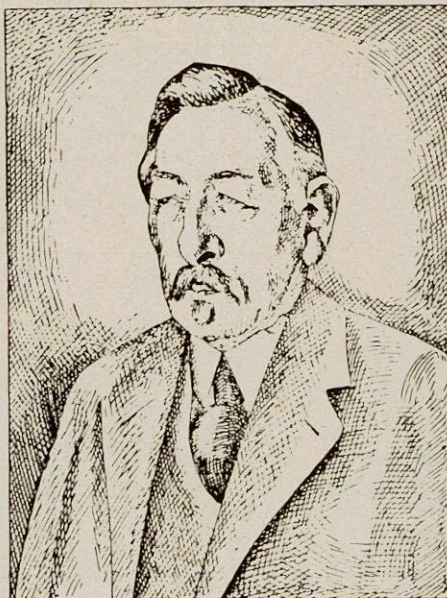
sommige grote mogendheden kunnen 't samen goed vinden; maar wat zoeken ze?

Een halve eeuw geleden overleed Pieter Jelles Troelstra

Inspirerend leider, groot politicus en gevoelvol dichter

De naam Troelstra is op Friese wijze afgeleid van een gehucht dat Ter Oele heet en dat ligt aan het meertje Koevorde. Op de begraafplaats met een kortgeleden gerestaureerde klokkestoel liggen, tussen wuivende bomen, de oudst bekende voorouders van Pieter Jelles Troelstra, die een halve eeuw geleden overleed. De posterijen gaf een zegel met zijn beeltenis uit, zonder te vermelden dat het een herdenking betreft. Het Frijsk Letterkundich Museum opent in het najaar in een perceel naast zijn eigen behuizing in de Grote Kerkstraat in Leeuwarden, een permanente Troelstra-expositie, die niet alleen aan de Friese dichter en staatsman Pieter Jelles, maar ook aan de schrijfster Nienke van Hichtum, de dichter Dirk Troelstra en de schilder Jelle Troelstra gewijd zal zijn. Een echt familie-museum noemt de conservator deze nieuwe aanwinst.

Op talrijke bijeenkomsten van verenigingen, verwant aan de socialistische beweging zal Troelstra herdacht worden als de grote politieke leider van de SDAP die de arbeidersklasse de weg wees naar een menswaardiger bestaan. Er zullen in 1980 enige

Troelstra

Portret van Troelstra met zijn handtekening (Tekening van Jelles Troelstra)

boeken over hem verschijnen en ook in kranten en tijdschriften zal zijn grote betekenis voor ons land worden geschetst.

Pieter Jelles Troelstra werd op 20 april 1860 in Leeuwarden geboren. Troelstra's vader heette Jelle. Door eigen kracht en intelligentie had hij zich opgewerkt tot ontvanger der belastingen. Hij werd een goed gesitueerd burger, liberale voorman, lid van de Dageraad en Vrijmetselaar. Zijn moeder heette Grietje Landmeter en was de dochter van een schoolhoofd in Lemmer. Ze stierf toen haar zoon Pieter Jelles 11 jaar was.

Ik moet, het is mijn roeping!

Hoewel aanvankelijk niet de bedoeling, ging Pieter Jelles in Groningen rechten studeren. Uit het eerste deel van zijn gedenkschriften blijkt dat hij een jolige student was en dat hij zich niet veel fuifjes liet ontgaan. Al spoedig krijgt de jonge Pieter Jelles bekendheid als Fries dichter. In 1885 wordt hij lid van de Friese Volkspartij, een groepering met een socialistische inslag. Dit lidmaatschap beviel de vader van Pieter Jelles, een geheid liberaal, allerminst.

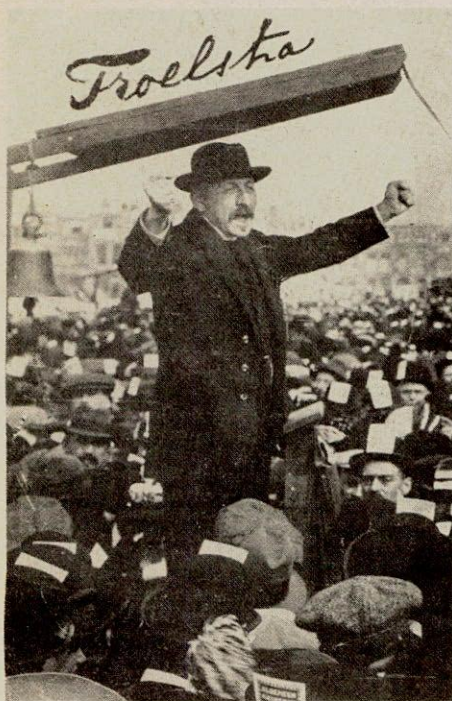
Ondertussen had hij zich in Leeuwarden gevestigd als advocaat en procureur en huwde Sjoukje Bokma de Boer, de naderhand als Nienke van Hichtum zeer bekend geworden schrijfster van kinderboeken van uitzonderlijke kwaliteit.

Op 27 april 1890 vond in Leeuwarden het eerste 1 mei-feest plaats, mischien wel het best geslaagde dat ooit in de Friese hoofdstad werd gehouden. Er waren niet minder dan 10.000 bezoekers(sters) uit alle delen van het Friese land. En Pieter Jelles Troelstra was erbij! De grote angst die de burgerij ten toon spreidde, versterkte in niet geringe mate de eigenwaarde der socialistische beweging. Toen Troelstra na de meeting zeer onder de indruk en blijkbaar nogal opgewonden bij zijn vader ging eten, ontstond er een hevige discussie. Zijn vader deed op hem een beroep om vooral met het oog op zijn gezin van deelneming aan de socialistische beweging af te zien. Toen sprak de jonge Troelstra de bekende, zeer beslissende woorden: „Ik moet, het is mijn roeping!”

Het 1-mei-feest had zo'n indruk gemaakt op de dichter van het Friese lied, dat hij het gevoel had dat er grote dingen gingen gebeuren. In de Sociaal Democratische Bond, waar Pieter Jelles lid van werd, kwam hij al spoedig in conflict met de verafgode leider Ferdinand Domela Nieuwenhuis. Deze beschuldigde hem van baantjesjagerij, omdat hij via het parlement de positie van de arbeidersklasse wilde verbeteren. De Soc. Dem. Bond koos in 1894 definitief voor het anarchisme en dat betekende dat de zogenaamde parlementairen **en bloc** de Bond gingen verlaten.

Oprichting van de SDAP

Op zondag 26 augustus werd in het lokaal Atlas in Zwolle onder voorzitterschap van W. H. Vliegen de SDAP, de Sociaal Democratische Arbeiderspartij gesticht. De „Twaalf Apostelen”, zoals de 12 oprichters ook wel werden genoemd, hadden het niet gemakkelijk hun ideeën te verbreiden. Dat bleek vooral op 1 oktober 1894 in zaal Constantia in Amsterdam, „in het hol van de leeuw”. Kolporteurs met honende geschriften tegen de parlementairen, borden met schimpende opschriften tegen de „zeteljagers” enz. gaven de zaal een chaotische aanblik. Eind 1893 was het gezin Troelstra

Een typerende foto. Troelstra spreekt (zonder microfoon) de massa in 1912 toe op de tweede „rode dinsdag”. De bijeenkomst werd gehouden op Houtrust in Den Haag.

Uit de massa der naamloze werkers voor hun dagelijks brood ben ik voortgekomen. Geen heldendaden van lichaam en geest verlichten het geslacht waaruit ik geboren ben en dat in de persoon van mijn Vader zich uit de vergetelheid heeft opgeheven.

Pieter Jelles Troelstra in „Wording”.

naar Utrecht verhuisd. Vader ging veel het land in om propaganda te maken voor de nieuwe partij. Door geldgebrek was het bijzonder moeilijk de eindjes aan elkaar te knopen. De klasse-justitie vierde in die dagen hoogtij. Troelstra hield zich als advocaat bezig met het proces tegen Hessel Poutsma, een drukker uit Sneek, de zogenoemde Hongerprocessen in Appelscha en vooral met dat van de gebroeders Hoogerhuis, die onschuldig waren veroordeeld tot 6, 11 en 12 jaar gevangenisstraf, hoewel het bewijsmateriaal niet overtuigend was en door tegenstrijdige verklaringen op losse schroeven kwam te staan.

Lid van de Tweede Kamer

In 1897 kwam de 3-jarige SDAP met 3 leden in de volksvertegenwoordiging. Gedurende 28 jaren heeft Troelstra in het Nederlandse parlement een hoofdrol vervuld als de

politieke leider van een steeds groeiende fractie. De lijn van zijn politiek was de arbeidersklasse te vormen tot een nieuwe staatkundige kracht, die zou streven naar sociale hervormingen in het heden en naar een socialistische samenleving als einddoel. Drie grote eisen stelde hij aan het begin van zijn loopbaan: algemeen kiesrecht, de achturedag en het staatspensioen. In 1913 zag hij zijn eerste kleine stukje staatspensioen komen, in 1917 de overwinning van de kiesrecht-eis en in 1919 de invoering van de 8-uredag. Zijn parlementaire werk was vooral gericht op het scheppen van een nieuwe grondslag voor het staatkundig leven. „Het parlement was mijn eerste liefde, maar mijn laatste was het niet.”

Eerste wereldoorlog

Toen Troelstra 's morgens 1 augustus

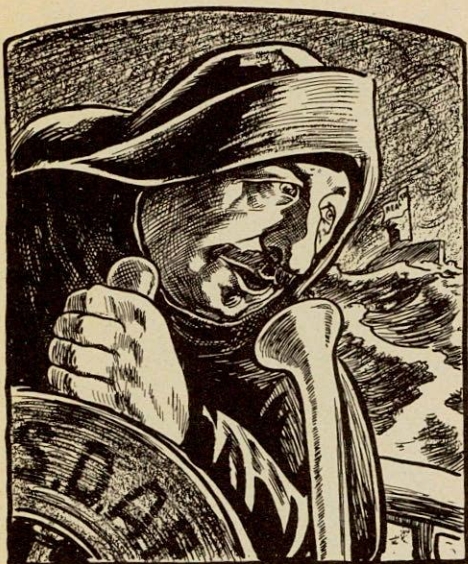
Op 27 april 1950 werd in het gebouw van de Tweede Kamer het hierboven afgebeelde borstbeeld van Troelstra geplaatst. In die dagen schreef De Linie: „... de mist is opgetrokken, we zijn wat ouder geworden en zien, geloof ik, de dingen en de personen duidelijker. En mijn opinie is: Troelstra heeft veel onrecht bestreden, hij is opgekomen voor de waardigheid van de arbeidende mens en ik vind dit toch wel iets heel moois!”

vernam, dat zijn beste vriend, de Franse socialisten-leider Jean Jaurès, de grote vredesapostel, in Parijs vermoord was, barstte hij in tranen uit. Het geweld dat over Europa kwam was niet meer te keren. De imperialistische oorlogshiters met o.a. Duitsland voorop speelden een bloedig spel, waarbij tenslotte alleen maar verliezers waren. Het lijkt of Troelstra de dreun, die hij die dagen kreeg, nooit meer te boven kwam. De Stockholmse conferentie van socialisten uit neutrale landen deed in 1917 een hartstochtelijk beroep op de socialisten in de oorlogvoerende landen de vrede voor te bereiden en de Internationale te doen herleven. ▶

republiek: wat mij betreft mag op de gulden het midden weg

Jelles Troelstra: Ter Oele aan het Koevordemeer

„Volle kracht-Vooruit!”

Het laatste commando voor 1 juli 1925
Tekening van L. J. Jordaan.

Troelstra had een groot aandeel in de voorbereiding en in de leiding van deze conferentie.

Troelstra's vergissing

De tienduizenden die met Troelstra in aanraking waren gekomen met zijn persoon en zijn woord had hij de harten brandende gemaakt voor het socialisme. Het was geen wonder dat deze grote idealist aan het einde van de verschrikkelijke oorlog in de ontstane revolutionaire situaties nieuwe kansen zag tot verwezenlijking van het socialisme. In Duitsland was de revolutie uitgebroken, de Duitse keizer was naar ons land gevlucht. In deze sfeer van hoog opblaaiende hartstochten voorzag Troelstra ook voor ons land mogelijkheden voor een revolutionaire situatie. En op een massavergadering op 11 november 1918 getuigt hij daarvan. Zijn gevoel had zich al te zeer laten meeslepen door omwentelingen in midden- en oost Europa. Maar de werkelijkheid was in ons land anders.

„Ik heb me vergist in de machtsverhoudingen”, zei Troelstra op het congres van de SDAP op 16 en 17 november 1918. Toen een zichtbaar vermoeide Troelstra op de tweede dag van het congres weer voor zijn partijgenoten stond, brak een minuten lang gejuich los, daverend hand-

geklap groeide aan tot een orkaan, ontroerend was de grote trouw aan de leider. De SDAP liet haar beminde voorman niet vallen, ze had hem te zeer lief!

Opgebrand

Hoewel het in het begin van de 20-er jaren zo nu en dan lijkt of Troelstra zijn oude krachten hervonden heeft, blijkt dat hij de laatste resten heeft opgebruikt. Wel keert hij zich nog fel tegen de bezuinigingsplannen van Ruijs de Beerenbrouck. Vooraan liep Troelstra in de machtige stoet van 80.000 demonstranten tegen de vlootwetplannen in 1923. Niet minder dan 1.132.228 handtekeningen werden aan de voorzitter van de Tweede Kamer ter hand gesteld. Doordat er 10 dissidenten waren onder de katholieke kamerleden werd de Vlootwet verworpen!

In 1925 wordt Pieter Jelles Troelstra 65 jaar. Hij houdt in november 1924 in de Tweede Kamer een tweetal redevoeringen, die hij zijn politiek testament noemt. Troelstra bepleit vooral een versterking van het sociale element in de Kamer. Afscheid van de socialistische beweging neemt hij op een huldigingsbijeenkomst in de Dierentuin in Den Haag. „De zaak waaraan ik mijn leven wijdde is zo groots, dat het persoonlijke element voor mij geheel op de achtergrond komt.” In een viertal forse delen met als titels „Wording”, „Groei”, „Branding” en „Storm” geeft Troelstra een boeiende en bewogen beschrijving van zijn leven en zijn strijd.

Op 12 mei 1930 overleed Pieter Jelles Troelstra in de leeftijd van 70 jaar. Ik herinner me die dag nog als de dag van gisteren. Voor het Schiedamse postkantoor werd me een bulletin in handen gedrukt. De tranen sprongen me in de ogen. „Zijn dood dompelt het Nederlandse proletariaat in diepe droefheid”, stond er op. Pieter Jelles Troelstra, wiens 50ste sterfdag we dit jaar herdenken, was één der grootsten van ons volk!

Jan Kooijman

Opvoeden tot

Hoe leren we

In het vorige artikel zijn we wat nader ingegaan op de vraag hoe we kunnen leren met ons zelf om te gaan. In het nu volgende artikel staat de vraag centraal hoe we kunnen leren om met anderen, dat wil zeggen onze medemensen, om te gaan. Vooraf moet worden opgemerkt dat meer inzicht in ons zelf ook meer begrip en tolerantie voor anderen betekent. Met andere woorden, dat het kunnen omgaan met ons zelf min of meer een voorwaarde voor het omgaan met anderen betekent. Daarnaast is hiervoor echter ook een meer bewuste sociale opvoeding nodig. Bij deze sociale opvoeding kan men weer een tweetal aspecten onderscheiden nl. de sociale opvoeding in klein verband, en de sociale opvoeding in groot (= wereld) verband.

Klein verband

Wat de eerste betreft kunnen we o.a. denken aan een grotere bewustmaking van de achtergronden van het samenleven (of het groepsproces), een beter inzicht in de wijze waarop we met elkaar omgaan, is nodig. Vragen die hier gesteld kunnen worden zijn: hoe kunnen misverstanden ontstaan, hoe denken anderen over ons, hoe denken wij dat ze denken, en in hoeverre beïnvloedt hun denken het beeld dat we van ons zelf hebben. Dit betekent dat we moeten leren ons zo nodig van de ons voorgeschreven rol los te maken, ook moeten we leren ons zoveel mogelijk in het verwachtingspatroon van de anderen in te leven. Daarvoor is een zo direct en zo open mogelijke ontmoeting met vertegenwoordigers van andere levensinzichten noodzakelijk. Dit zou op zichzelf al een voldoende argument voor een keuze pro de openbare school (eventueel de samenwerkingsschool) vormen. Verbetering van het samenleven in kleinere verbanden kan ook worden bevorderd door het voorbeeld van de opvoeder, maar ook door het scheppen van een gunstig opvoedingsklimaat en dan de aanwezigheid van voldoende mogelijkheden tot samenspel (via de wetgeving etc.).

Groot verband

Bij de sociale opvoeding in groter verband denken we aan een verbetering van de internationale relaties. Hierbij moet onder andere naar versterking van het vermogen tot

de tanks van het
ruimteschip aarde dragen
niet ver meer

volwassenheid (5)

omgaan met de ander

coëxistentie gestreefd worden. De mens moet leren leven met de tegenstellingen die er in de wereld zijn (bijvoorbeeld die tussen Oost en West). We zullen moeten accepteren dat op korte termijn geen definitieve oplossing van deze problemen mogelijk is. Tenzij we hiervoor de prijs van een Derde Wereldoorlog willen betalen. Ook kunnen we hier denken aan de eis van verscheidenheid die de huidige wereld-samenleving stelt.

Kurt Tucholsky

Kurt Tucholsky (1890-1935)

De vermoorde Amerikaanse president J. F. Kennedy sprak in dat verband van onze taak om de wereld „veilig te maken voor diversiteit”. Met andere woorden in ons bewustzijn moet voldoende plaats komen voor mensen (en volken) met afwijkende kleur, gewoonten, inzichten, enz. We moeten daarom vraagtekens durven zetten bij de gedachte dat alles wat er in onze eigen cultuur bestaat vanzelfsprekend, normaal of beter zou zijn. Vandaar dat er in ons onderwijs ruimte moet zijn voor een aantal sociaal-psychologische problemen. Bijvoorbeeld: hoe zien de verschillende volken en rassen elkaar, welke vertekening treedt hierbij op, hoe leze verkleinen?, enz.) In het onder-

wijs zou ook meer speciale aandacht moeten worden besteed aan die waarden die in onze eigen cultuur niet dominant zijn. Verder zou meer accent moeten komen te liggen op het gemeenschappelijke in onze culturele erfenis. Bij vakken als aardrijkskunde en geschiedenis blijven vooral op dit punt nog heel wat mogelijkheden onbenut. Tenslotte is ook hier een volwaardige cognitieve ontwikkeling die gericht is op het ontwikkelen van meer open en meer flexibele standpunten een belangrijke zaak.

Maatschappelijke krachten

Behalve een beter inzicht in de groepsprocessen is ook een beter zicht op de brede maatschappelijke krachten (processen) noodzakelijk. Niet ten onrechte is hier en daar het woord sociaal-analfabetisme gevallen. We leren wel lezen, schrijven, rekenen enz., maar niet hoe onze samenleving in elkaar zit. Terwijl we de weg naar de maan hebben ontdekt, worden we in onze eigen samenleving hoe langer hoe meer een vreemde. Dit verklaart voor een deel het bij zeer veel mensen bestaande onbehagen. Hierdoor dreigt ook het ideaal van een actieve politieke participatie van **alle** burgers steeds meer een vrome wens te worden. Eerder dan zich actief te betonen in politieke en maatschappelijke zaken is de mens die in het labirynth van zijn samenleving de weg niet meer weet, geneigd zijn pijp aan Maarten te geven. En in de grauwe massa onder te duiken.

Hier dreigt wat Kurt Tucholski in de dertiger jaren zo feilloos van Duitsland heeft beschreven: de geruisloze uittocht van miljoenen naar het kamp van de demagoog die zegt alle verantwoordelijkheid voor het politieke leven op zich te willen nemen. (Letterlijk schreef Tucholski in 1933, het jaar van de machtsovername in Duitsland: „Um mich herum verspuhre Ich ein leises Wandern. Sie rüsten sich zur Reise ins Dritte Reich”). De kwestie van de politieke en sociale opvoeding is daarom even urgent als belangrijk. Hetzelfde geldt voor een opvoeding die meer rechtstreeks op een verbetering van de internationale intermenselijke relaties is gericht, de zogenaamde directe vredesopvoeding.

Tot slot merk ik nog op dat het bovenstaande moeilijk te realiseren is

zonder een zo open en zo democratisch mogelijke opvoeding. Fanatisme, dogmatisme, de bereidheid om klakkeloos autoriteiten te gehoorzamen zijn weinig geschikte krachten om volwaardige tussenmenselijke relaties in het leven te roepen. Al dient men onder democratie niet te verstaan: het steeds weer mopperen en schoppen tegen autoriteiten. Zoals onderzoek uitwijst heeft de opgroeiende mens de autoriteit nodig om er zich later er van te kunnen ontdoen. Jongeren die zonder autoriteit zijn opgegroeid, blijken haar later als volwassene moeilijk te kunnen missen.

Steven Derksen

g.v.: amencipatie

5 mei en de mensenrechten

In een vorige EGO stond een artikel over Sacharov, „de voorbeeldige Sovjet-zoon, die verbannen werd”. De verbanning uit Moskou van de dissident Sacharov naar de afgelegen stad Gorki, was een gebeurtenis, die – terecht – veel aandacht heeft gekregen in de Westerse wereld. De gewekte verontwaardiging was de druppel die de emmer, welke inmiddels rijkelijk gevuld was door de Russische inval in Afghanistan, deed overlopen.

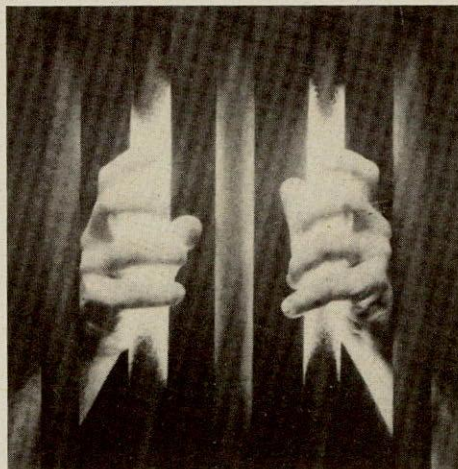
De behandeling van Sacharov luidde een periode in waarin de schending van mensenrechten in Rusland opnieuw en met afkeuring door het Westen wordt benadrukt. Daarbij rijst bij velen de gedachte, dat er een samenhang bestaat tussen kommunisme, diktatuur en schending van mensenrechten. Maar, komt een dergelijke schending van mensenrechten inderdaad alleen voor in kommunistische systemen? Is die ondenkbaar in „het vrije Westen?”

Maar eerst: Wat zijn mensenrechten?

Mensenrechten of grondrechten zijn gebaseerd op de gedachte, dat aan de mens als zodanig bepaalde rechten en vrijheden toekomen die de staat heeft te eerbiedigen. Zijn mens-zijn zelf verleent hem die rechten. Deze gedachte heeft vorm gekregen in de periode van de strijd om de godsdienstvrijheid, die aan het einde van de Middel-Eeuwen losbrandt. De breuk in de kerk, het uiteengaan van katholieken en protestanten en deze onderling, leidde tot een strijd om het gelijk van de partijen. Die strijd werd niet beslist. En nog steeds pretenderen de verschillende godsdiensten, dat zij alleen het monopolie hebben van de waarheid en dat alleen hun inzicht het juiste is. Maar toch ontstond van lieverlee, en meer op praktische dan op principiële gronden, een situatie van beperkte tolerantie. Al was het maar om een toestand van permanente strijd te voorkomen, men ging erkennen dat het geestelijk leven van ieder individu voor anderen onaanvaardbaar moet zijn. Ook de overheden die zich duchtig in de strijd om het godsdienstig gelijk hadden gemengd, moesten zich niet inlaten met het religieus leven van de burger. Ze hebben niet meer de bevoegdheid in naam van God de goddelijke waarheid er in te rammen.

Individuele vrijheid

Deze ontwikkeling voert tot een zekere vrijheid en zelfstandigheid van het individu, hetgeen ook consequenties gaat krijgen op niet-godsdienstig gebied. Aan de mens komt een eigen individuele sfeer toe, waar hij autonoom is, en waar de overheid van af moet blijven. Die gedachte wordt geformuleerd in grondrechten, die centraal staan in de Franse en Amerikaanse Revolu-

ties aan het einde van de 18e eeuw. „Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap”. Schor zijn de kelen van de burgers, als ze deze kreten die het gehele pakket grondrechten symboliseren, uitschreeuwen. De Franse driekleur wappert als een roep om vrijheid en mensenrechten. En ook de Amerikaanse vlag vertolkt in de jaren van de Revolutie niet alleen de hang naar politieke onafhankelijkheid van de Amerikaanse staat, maar ook het verlangen naar politieke en geestelijke vrijheden van de burgers.

Grondwetten en internationale overeenkomsten

Sindsdien, en voorafgegaan door Frankrijk en Amerika, zijn in de grondwetten van veel landen de grondrechten, de mensenrechten of vrijheidsrechten opgenomen. De meest voorkomende grondrechten zijn:

Vrijheid van godsdienst, vrijheid van geweten, vrijheid van meningsuiting, vrijheid van vereniging en vergadering, vrijheid van onderwijs, briefgeheim, vrijwaring tegen willekeurige arrestatie, vrijheid van woning (waarborg tegen willekeurige in-

breuk van huisvrede door een ambtenaar), bescherming van eigendom, recht op gelijke behandeling ongeacht ras, godsdienst of sexe. Niet alleen zijn deze rechten of vrijheden geheel of gedeeltelijk in de grondwetten van landen opgenomen, maar ze zijn ook vastgelegd in internationale overeenkomsten. De bekendste hiervan zijn wel: De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, 1948, en het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, 1950.

Rusland en het Westen, of nogmaals Sacharov

Nu zegt het nog niet zoveel als grondrechten in de konstituties van landen of in internationale verdragen zijn opgenomen. Dat houdt nog niet in, dat ze niet meer geschonden worden. Ook in de Russische Grondwet zijn mensenrechten vermeld, alhoewel in een wat andere formulering dan in Westerse grondwetten gebruikelijk is. De in de Russische grondwet gegarandeerde vrijheid van meningsuiting verhinderde de verbanning van Sacharov niet. En evenmin heeft het de Russische autoriteiten verhinderd andere dissidenten te muilkorven of in psychiatrische inrichtingen op te sluiten.

De verontwaardiging in het Westen over de behandeling van Russische dissidenten door de Sovjet-autoriteiten, heeft bij de Russen tot tegen-aanvallen geleid. Zo verwijten ze de Amerikanen een huichelachtig buitenlands beleid. „De hypokrieten uit Washington” zouden hun ogen gesloten houden, aldus de Sovjets, voor de monsterlijke onderdrukkingen die plaats vinden in door Het Westen begunstigde diktatoriale regimens. Bij zo'n opmerking van Russische zijde denk ik dan aan de onvoorstelbare ellende in El Salvador. De gebeurtenissen aldaar leveren dagelijks voer voor de nieuwsbulletins. De terreur en gewelddadige willekeur die door de overheid tegenover vooruitstrevende krachten wordt bedreven, is inderdaad monsterlijk.

Ik denk dan verder aan Nicaragua, waar de Nationale Garde van de vroegere diktator Somoza beestachtig te keer ging. Veel mensen werden onwettig vastgehouden, of erger, werden geëxecuteerd, vaak na gemarteld, verkracht of verminkt te

zijn. Ondanks intimidatie en wreedheid hield de Nationale Garde het niet vol tegen de opstandige Sandinisten: Somoza moest de aftocht bla-

• Niet alleen in het Nicaragua van Somoza of in het huidige El Salvador werden of worden mensenrechten vertrapt. In de meeste landen van het Midden- of Zuid-Amerikaanse kontinent worden mensen gefolterd, worden mensen verkracht, worden mensen gedood of verdwijnen mensen spoorloos.

Het jaarboek van de politieke gevangenen 1978/1979 van Amnesty International (de internationale organisatie die strijdt voor mensenrechten) vermeldt, dat in de Midden- en Zuid-Amerikaanse landen willekeurige arrestaties, buitengerechtelijke executies en verdwijningen normale verschijnselen zijn.

Schending van mensenrechten is in Midden- en Zuid-Amerika aan de orde van de dag. Men kan hiervoor uiteraard niet de Verenigde Staten volledig aansprakelijk stellen, zoals de Russen ons wellicht zouden willen doen geloven.

Wel kan worden gezegd dat de V.S. op het gehele Amerikaanse kontinent erg veel invloed heeft. Nog begin april, na weken van bloedige onlusten in El Salvador, weken van meedogenloze repressie door de regering van El Salvador, verklaarde een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, dat de Amerikaanse regering van plan was de junta van El Salvador militaire en economische steun te blijven leveren. Minder bloedig, naar evenzeer in strijd met de mensenrechten, is in Amerika zelf de diskriminerende houding van de overheid ten opzichte van homoseksuelen. Buitenlandse homo's worden uit de VS geweerd; nog 23 van de 50 Amerikaanse staten beschouwen diskriminatie van homoseksuelen als niet-onwettig.

„Een ieder heeft de vrijheid...”

Schending van mensenrechten is een verschijnsel dat beperkt blijft

tot atheïstische, kommunistische systemen. Ook in het „vrije” Westen, ook in Christelijke, westerse staten worden door Christelijke regeringen mensenrechten geschonden. Ook in niet-gebonden landen, in politiek of religieus neutrale landen, vinden dergelijke schendingen plaats. In Amerika, in Rusland, in Europa, in Afrika, in Azië worden mensen door overheden beperkt in de vrijheid van hun geweten, gedachten of meningsuiting, in talloze landen worden mensen gefolterd, gemarteld of gedood. En dat gebeurt dan in naam van God, van het Vaderland, van de Natie, van de Staat, van het Volk, van het Systeem of van de Vrijheid. Soms weten we het en willen we het ook weten, zoals bij de vertrapping van mensenrechten in de Sovjet-Unie die inderdaad mensonterend is. Maar soms willen we het liever niet zo goed weten, zoals in die gevallen waar we er zelf bij betrokken zijn, óf

rechtstreeks óf door steun te verlenen aan regimens die om mensenrechten lachen.

5 mei

35 jaar geleden stortte het Nationaal-socialistische Rijk in. Bloed, zweet en tranen waren vergoten om het Hitlerianisme en zijn waanzin te overwinnen. De waanzin was vooral gelegen in het hoogmoedig geloof in het Eigen systeem, het Eigen Volk, de Eigen aard, en het arrogant verwerpen van het anders-zijn, het doof-zijn voor de stem van de Ander. Als de Tweede Wereldoorlog een strijd is geweest tussen twee lan-

denblokken om meer pure macht, een strijd beogend het – eigen – recht van de sterkste te doen zegevieren, is elke vergoten druppel bloed, zweet of tranen zinloos. De oorlog is dan de moeite van het herdenken niet waard. 5 mei betekent dan slechts een prolongatie van de overwinningsroes, zonder bezinning op de gronden van de strijd.

Maar een herdenking van de Tweede Wereldoorlog heeft zin, omdat er niet alleen om macht, maar vooral om menselijkheid gestreden werd: omdat niet zo-maar-een-vijand werd bevochten, maar omdat de gedachte werd bestreden, dat de overheid de wijze van mens-zijn bepaalt, dat aan het individu als zodanig tegenover die overheid geen enkele vrijheid, zelfstandigheid, eigen-aardigheid of recht op anders-zijn toekomt.

Het Duitse Nationaal-Socialisme is overwonnen. Maar veel denkbeelden die aan deze onmenselijke levensbeschouwing verwant zijn, leven nog, in het Oosten én in het Westen. De Tweede Wereldoorlog herdenken is naar mijn mening het uitspreken van de wens om strijd te willen leveren tegen de gedachte, dat de mens dienstbaar is aan een groter geheel, dat de absolute waarheid in pacht heeft en dat willekeurig over leven en vrijheid van het individu kan beschikken.

Rob Buitenweg

bij EGO hoeft niemand er onderdoor

boeken bladen brochures

Kernbewapening

Met als onderwerp „Kernbewapening als gewetensprobleem” belegde de „Stichting Volk en Verdediging” op 16 november 1979 een conferentie. De op deze dag gehouden inleidingen zijn door de SVV in brochurevorm uitgegeven.

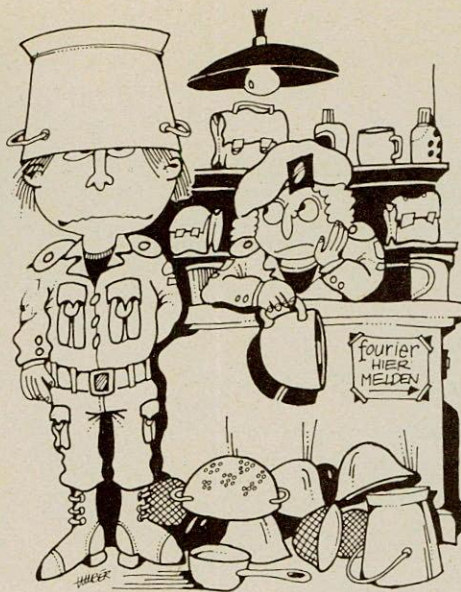
Dr. W. E. Verdonk sprak over „Fundamentele vragen inzake kernbewapening”; Drs. R. Ph. Bär over „Morele aspecten van kernbewapening: een katholieke visie”; Dr. J. F. Sinke (Hoofdraadsman) over „De Kernbewapening en de Humanistische Geestelijke Verzorging bij de Strijdkrachten” en Dr. W. de Kwaadsteniet over „Kernbewapening gezien uit kerkelijk/politieke hoek”. De inleidingen worden vooraf gegaan door het openingswoord van Prof. B. V. A. Röling en gevolgd door een samenvatting van de forumdiskussie. De brochure „Kernbewapening als gewetensprobleem” is tegen vergoeding van portokosten te verkrijgen bij de Stichting Volk en Verdediging, Bachmanstraat 1, 2596 JA Den Haag.

Dienstweigeren

Met als titel „Alles over Dienstweigeren” verscheen recentelijk de negende (!) druk van deze brochure. Deze wegwijzer nr. 12 is een gezamenlijke uitgave van Pax Christi Nederland, de Vereniging van Dienstweigeraars en het Vredesbureau (Doopsgezinde Vredesgroep en Kerk en Vrede). Achtereenvolgens worden behandeld: het beroep op de wet, de erkenningsprocedure, de tewerkstelling, andere mogelijkheden (totaalweigeren en ontwikkelingswerk) en het weigeren van de noodwacht (BB). Onnodig te zeggen dat deze nieuwe druk geheel is aangepast aan de gewijzigde wet gewetensbezwaren militaire dienst. De brochure is te bestellen door overmaking van f 3,80 op giro 593352 t.n.v. Pax Christi, Den Haag, o.v.v. „Wegwijzer nr. 12”.

Dienstplicht

„Alles over Dienstplicht en Dienstweigeren” is de titel van een boekwerkje (56 blz.) dat werd uitgegeven door de PSP-jongerengroepen. De brochure vertelt waar het leger voor dient; over de keuring, vrijstelling, uitstel en onderofficierskeuring; hoe het in dienst is en hoe je actief

kan zijn (AVNM, VVDM BVD); hoe je kunt dienstweigeren en wat je positie als dienstweigeraar is. De brochure is te bestellen bij de PSP-jongerengroepen, Nieuwe Looiersstraat 45-47, 1017 VB Amsterdam. Prijs f 3,—.

Kernenergie

Het boekje „Kernenergie”, geschreven door A. v. Kampen, geeft informatie over diverse aspecten van kernenergie. Allereerst wat elementaire begrippen uit de natuurkunde van de atoomkernen, vervolgens wordt het principe van een kerncentrale besproken. Een bepaald type (BWR) komt aan de orde, de milieu- en veiligheidsproblemen (stralingsgevaar en radioactief koelwater), en de afvalproblematiek. Juridische problemen daarbij worden toegelicht. Het boekje is niet duidelijk kontra of pro en voldoet daarom aardig als informatiebron voor discussie. „Kernenergie” is te bestellen door storting van f 5,50 op giro 4481749 t.n.v. CLIC te Groningen o.v.v. 1 ex. „Kernenergie”.

Vleesloos eten

De Nederlandse konsument eet zo'n zeventig (70!) kilo vlees per jaar. Een

onnodig grote hoeveelheid die niet alleen de volksgezondheid maar ook het welzijn van miljoenen konsumptiedieren benadeelt.

Aktie Lekker Dier vindt het de hoogste tijd om verandering te brengen in onze voedingsgewoonten. Daarom bracht deze aktiegroep een boekje uit met 52 smakelijke, dier-vriendelijke recepten. Vegetarisch dus.

De benodigde ingrediënten zijn niet duur en overal verkrijgbaar, terwijl het merendeel van de recepten gemakkelijk en snel is klaar te maken. Het boekje bevat verder een beknopte inleiding over het waarom van de vleesloze dag, de gezondheidsaspecten daarvan en de relatie tussen konsumptiegedrag en het welzijn van landbouwhuisdieren.

Dit handige boekje is te bestellen door f 6,50 over te maken op giro 3116614 t.n.v. Aktie Lekker Dier, Den Haag o.v.v. „Receptenboekje”.

Vrouw en reclame

De Meld- en Regelkamer (MERK), onderdeel van de aktiegroep Man Vrouw Maatschappij (MVM), heeft een brochure samengesteld waarin door illustraties en teksten uit dag- en weekbladen wordt duidelijk gemaakt: de vrouw wordt in de reclame als een „bepaald soort mens” af-

geschilderd. MERK vindt dat het nu wel genoeg is en heeft een aantal van die stereotype verschijningen van „de” vrouw samengebundeld. „De koningin van de stofzuiger”, het vertroetelaartje van man en kind, het moedertje dat zo goed weet dat de kleine dit en dat op z'n boterhammetje moet en dat zo lief en aardig is, zelfs nog af en toe tijd heeft een heerlijk kopje te drinken met de buurvrouw, die hetzelfde is als zij, maar alleen een ander wasmiddel gebruikt.

Over die moeders gaat het in de brochure. De brochure „Moeder-dag-indag-uit” is te bestellen door storting van f 5,— op giro 236211 t.n.v. MERK in Hengelo o.v.v. „Moederdag”.

Wim Heij—

EGO puzzle

31 vocale groep. 32 foedraal. 34 speciale kaart. 35 spel met drie dobbelstenen. 37 vreemde munt. 38 uitroep. 39 laatste nieuws. 40 bekende voetballer. 41 ingaving. 43 boom. 46 her-tog. 47 middag. 49 rivier in Siberië. 51 schrijfgerei. 55 lidwoord. 56 rivier. 58 slot. 59 jongensnaam. 60 wapen. 62 te hoog voor humanisten. 63 bekende tennisser. 64 gemeenschap in Europa. 66 element. 67 honingdrank. 68 vogel. 69 deel van een breuk.

vaste prik

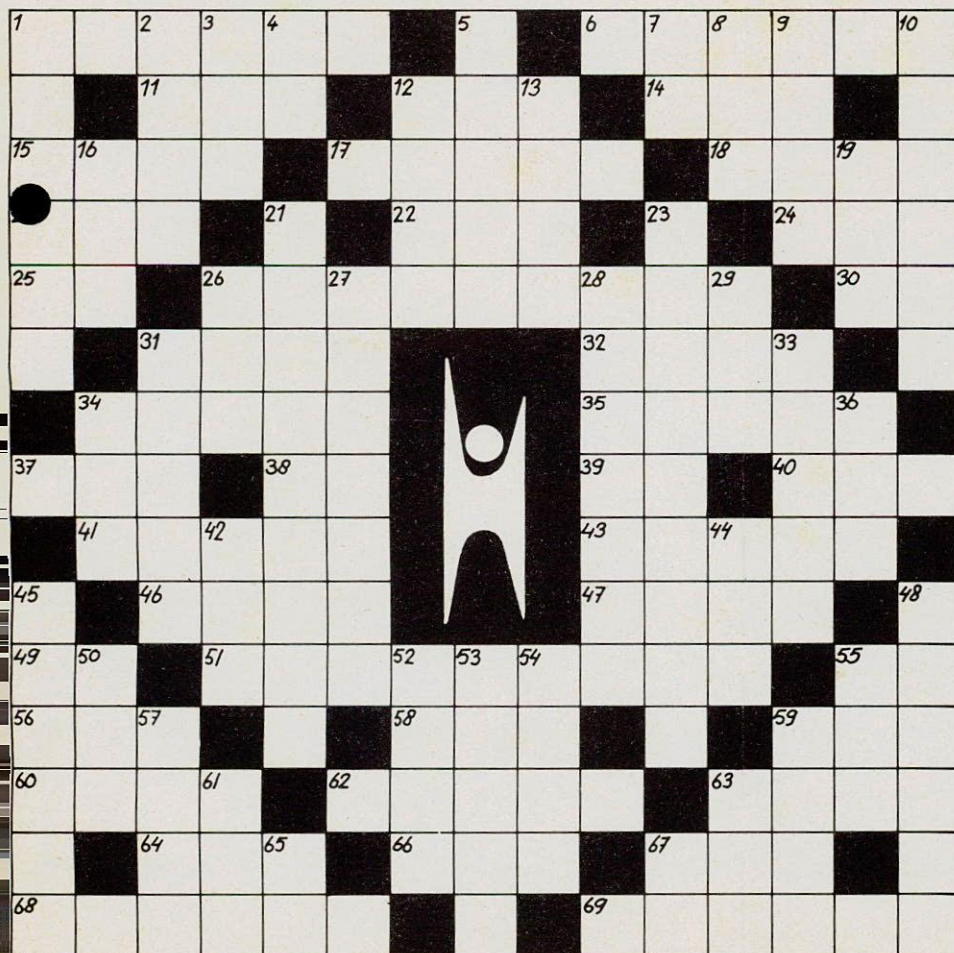

Tot de goede oplosers van het kruiswoordraadsel in het maart-nummer behoorden:
J. C. v. Wijk, v. Elsstraat 10, 5361 HX Grave (platenbon van f 25,-);
G. A. J. Veldhuis, ir. Luteynstraat 1, 8331 AZ Steenwijk (platenbon van f 15,-);
J. v. Goudoever, Dorpstraat 39, 7975 AN Uffelte (boekenbon van f 10,-).

Hieronder volgt weer een kruis-woordpuzzle, waarvan de prijswinnaars bekend worden gemaakt in het augustus/septembernummer. De oplossingen dienen binnen te zijn op **uiterlijk 1 augustus a.s.** bij de EGO-redactie, Coornherthuis, Hoofdstraat 84, 3972 LB Driebergen.

Horizontaal

1 paddestoel. 6 muziekinstrument. 11 telwoord. 12 grote ruimte. 14 zwak geluid. 15 landman. 17 helpster na een geboorte. 18 koraaleiland. 20 mannelijk dier. 22 aantal dieren. 24 belofte. 25 daar. 26 specialist. 30 noot.

Vertikaal

1 oneffenheid. 2 ondeskundige. 3 roem. 4 voegwoord. 5 visgerei. 7 persoonlijk voornaamwoord. 8 meisjesnaam. 9 officieel stuk. 10 iemand die aan de rol gaat. 12 eigendom. 13 recht op inkomsten uit een goed. 16 lichaamsdeel. 19 ijzerhoudende grond. 21 misnoegen. 23 Turkse stad. 26 negerstam. 27 eten. 28 Europees land. 29 soort steen. 31 vogel. 33 Europeanen. 24 vlekkenwater. 36 klap. 42 hoge functie bij de marine. 44 voor. 45 nonsens. 48 slank. 50 Indi-sche vogel. 52 warm. 53 onenigheid. 54 plaats in Noord-Brabant. 55 droog. 57 grondsoort. 59 bedoeling. 61 wig. 63 groot glas. 65 persoonlijk voor-naamwoord. 67 persoonlijk voor-naamwoord.

EGO: ten hemel schreiend

ambtenaar: houder van het baanrecord

bridge: stafkaarten

strategisch: in kogelvlucht iets schetsen

sexboot vraagt dekknechten

stigmatiseren: koppels die gordelroos veroorzaken

Hinault: Jantje Breton

CDA: tegen de Heidenmaatschappij

defensiebegroting: boemdenken

EGO: wat een zegen

dienst: voor iemand door 't vuur leren gaan

grootste mannenprobleem: de wijkende haar grens

sommigen krijgen in dienst hun eerste grijs

een volgende oorlog hebben we 't liefst eerst uit, dan kunnen we 't thuis voor eigen mensen afmaken

Salt: grenzeloos ge-OH

onbemiddeld: een te strak aangehaalde broekriem

EGO geeft je ik een wij gevoel

EGO: verlegt grenzen

MAAR ALS DAT ALLES IS

natuurlijk
ook ik lijd
onder de duizend manieren
waarop wij onze medemensen
beledigen, vernederen,
verraden en doden

natuurlijk
ook ik hunker
naar een wereld
waar we eindelijk
elkaar recht zullen doen

geen geweld meer
geen oorlog
geen liefdeloosheid –
ongebroken,
onverstoorbaar geluk

maar als dat alles is
en het overige
gewoon doorgaat

het uitbuiten
en het uitroeien van de dieren
het vergiftigen van het water
de oorlog tegen de bossen
de moord op de aarde

als onze vrede
niet óók de vrede
van de natuur inhoudt

hoeft het voor mij niet meer
vergaat mij de lust

is onze mooie mensenvrede
alleen maar een vloek.

Hans Bouma

*(Uit de bundel Gedichten tegen
de oorlog. Uitg. Kok Kampen)*